

7 demokrātijas mīti Latvijā

Rīga, 2011

Projekts tapis ar FES atbalstu.

Frīdriha Eberta fonds (*Friedrich-Ebert-Stiftung*) ir Vācijas politiskās izglītības institūcija, kas Latvijā aktīvi darbojas jau kopš 1993. gada. Viens no fonda galvenajiem mērķiem ir pilsoniska sabiedrība un aktīvas demokrātijas īstenošana. Ideja par līdzdalības un atbildības izvērtēšanu Latvijā pēc neatkarības atjaunošanas radās 2009. gada rudenī, satiekoties Frīdriha Eberta fonda koordinatoram Baltijas valstīs Hermanim Bincam (*Hermann Bünz*), kā arī Latvijas augstskolu mācībspēkiem Veiko Spolītim, Akselam Rēcam (*Axel Reetz*) un citiem. Tādējādi 2010. un 2011. gadā ar fonda organizatorisku un finansiālu atbalstu norisinājās trīs darba semināri, kuros aktīvi piedalījās studenti un mācībspēki no dažādām Latvijas augstskolām, kā arī Latvijas nevalstisko organizāciju pārstāvji. Šo darba semināru laikā izkristalizējās doma par nepieciešamību pēc rokasgrāmatas “demokrātijas lietotājiem”, kas vēlas būt aktīvi un apzināties savas iespējas, taču šķērslis tam ir dažādi mīti un stereotipi. Te nu ir mūsu darba rezultāts. Ceram, ka šī grāmata palīdzēs sasniegt iecerētos mērķus.

Redaktori:

Axel Reetz, Veiko Spolītis, Arvīds Dravnieks, Irina Čurkina, Diāna Putniņa, Žanete Tauriņa, Ieva Dmitričenko, Velga Vēvere, Ēriks Volosovskis, Daiga Rutka, Zaiga Krišjāne, Margarita Barzdēviča

Autoru kolektīvs:

Lauma Silakaktiņa, Mārtiņš Hiršs, Madara Puķe, Baiba Sēja, Monta Kuncīte, Kristīne Cerbule, Mārtiņš Vargulis, Kristaps Andersons, Kristīne Ceriņa, Dāvis Plotnieks, Jānis Purmalis, Līva Blumbeka, Guntis Šolks, Ģirts Burgmanis, Raitis Eglītis

Karikatūriste Angelika Cerbule

Maketētāja Ieva Upmace

Īpašs paldies Regīnai Puriņai, bez kuras palīdzības šī grāmata nebūtu iznākusi.

© *Friedrich-Ebert-Stiftung* e.V. un biedrība “Pilsonis ar ietekmi”

Rīga, 2011

SATURS

PRIEKŠVārds	4
1. MĪTS – politika ir absolūti netīra	7
2. MĪTS – iesaistīties politikā nav jēgas	17
3. MĪTS – pilsonim nav ietekmes	25
4. MĪTS – Latvija nav tiesiska valsts	35
5. MĪTS – pilsoņi ir manipulējami	45
6. MĪTS – sabiedrībai ir vienādas intereses	53
7. MĪTS – līdzdalība ir veltīga resursu izšķērdēšana	59
PĒCVārds	66
NODERĪGAS INTERNETA VIETNES	69
IZMANTOTIE AVOTI	70

PRIEKŠVĀRDS

“Sliktus politiķus ievēl labi pilsoņi, kuri nepiedalās vēlēšanās.”

(G. J. Nathan)

Demokrātija pēc būtības ir “tautas vara”, tomēr tā nav ideāla sistēma, kas automātiski pieņem visai sabiedrībai tīkamus lēmumus, – jāsaprot, ka šāda sistēma nav iespējama. Demokrātija mūsdienu izpratnē ir valsts iekārta, kas ļauj indivīdiem brīvi paust savas vēlmes un meklēt domubiedrus, lai kopā argumentēti censtos pārliecināt citus un arī valsts pārvaldi par to, ka valstij būtu jāpieņem tādi lēmumi, kādus attiecīgā sabiedrības daļa vēlas. Valsts varai savukārt ir jāuzklausā dažādas intereses un jāizvērtē, kā apmierināt pēc iespējas vairāk interešu un kā panākt kompromisu starp šīm pretrunīgajām interesēm. Tātad demokrātijas pamatā ir **pilsoniskā līdzdalība**.

Vēl divdesmit gadus pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas demokrātijas īstenojums ir vērtējams kā nepilnīgs – Latvijai kā demokrātiskai valstij piemīt dažādi trūkumi. Tiek norādīts uz nepilnībām demokrātijas īstenojumā – korupciju, pārvaldes problēmām, neattīstītu demokrātijas politisko kultūru, vāju iedzīvotāju iesaistīšanos politiskajos procesos un valsts demokrātiskās pieredzes trūkumu kopumā.¹ Tomēr jāsaprot, ka Latvija nav vienīgā demokrātija, kurā pastāv šādas problēmas.

Pastāvot ierobežotai pilsoniskajai līdzdalībai, valstī tiek īstenotas tikai šauras sabiedrības grupas intereses, kura ir aktīva, informēta par valsts struktūru iekšējo darbību un kuru neattur dažādi mīti un stereotipi. Rezultātā sabiedrības vairākums ir neapmierināts ar politikas iznākumu, taču neizprot nepieciešamību piedalīties politikas veidošanā, lai panāktu sev vēlamu rezultātu, piemēram, tiesiskumu vai sakārtotu infrastruktūru.

Sabiedrībā valdošā neapmierinātība ar procesiem politikā bija galvenais iemesls iniciatīvai radīt šo rokasgrāmatu, kuras mērķis ir veicināt pozitīvas pārmaiņas jauniešu pilsoniskajā līdzdalībā. Grāmata tapusi laikā, kad valsts tikko piedzīvojuši smagu ekonomisko krīzi un pilsoņu priekšstāvji vairākkārt sagādājuši vilšanās par saviem lēmumiem (piemēram, ģenerālprokurora un Valsts prezidenta vēlēšanās). Ja jauniešu pilsoniskā aktivitāte būs augstāka, iespējams, nākotnē nebūs politisko un ekonomisko krīžu tikko pieredzētajos apmēros, jo nākotnes sabiedrība būs izpratusi nepieciešamību un iespējas veidot atbildīgu politiku arī starpvēlēšanu posmā. Valsts pārvalde ir sabiedrības spogulis – valsts būs tāda, kāda ir tās sabiedrība.

Jaunieši ir valsts nākotne, un no viņiem ir atkarīgs, kādā valstī dzīvosim pēc vairākiem gadu desmitiem. Ņemot vērā to, ka veiksmīgs demokrātijas modelis paredz aktīvu sabiedrības līdzdalību, ir nepieciešams identificēt, izskaidrot un lauzt jauniešu sabiedrībā izveidojušos mītus, kas attur no līdzdalības, lai ietekmētu valsts lēmumu pieņemšanu. Tādējādi tiks sekmēta motivācija aktīvi pārstāvēt savas intereses.

Pilsoniskā līdzdalība ir gana daudz pētīta un aprakstīta, tomēr šo publikāciju mērķauditorija lielākoties ir tikai akadēmiskās vides pārstāvji un interesenti. Ir arī veiksmīgi izņēmumi, piemēram, *Sabiedrības par atklātību – Delna* veidotā rokasgrāmatā *Soli pa solim uz atbildīgu politiku Saeimā: vēlētāja un deputāta rokasgrāmata* un *Latvijas Pilsoniskās alianses* veidotā rokasgrāmata *Līdzdalības iespējas valsts pārvaldē*. Minētās rokasgrāmatas izsmeltošā skaidro lēmumu pieņemšanas procesu valsts pārvaldē un iedzīvotāja iespējas to ietekmēt.

Lai aktīvi iesaistītos savu interešu aizstāvēšanā, vispirms ir nepieciešama motivācija, jo ar to apveltīts cilvēks ir arī gatavs meklēt papildu informāciju par savu interešu aizstāvēšanas iespējām un tiesībām. Tāpēc šajā rokasgrāmatā pievērsta uzmanība mītiem. Mīti atņem motivāciju, psiholoģiski ierobežo cilvēku un liek tam atteikties no dažādām iespējām tikai nepamatotu uzskatu vai viegli novēršamu apstākļu dēļ. Grāmatā atspoguļotie mīti par pilsonisko līdzdalību ir šķēršļi, kuri liedz sabiedrībai piedalīties valsts pārvaldē un atņem vēlmi izmantot demokrātiskas valsts iedzīvotāju tiesības un iespējas līdzdarboties savas valsts un līdz ar to arī savas dzīves veidošanā.

Šajā grāmatā tiks izklāstīti un analizēti septiņi dažādi Latvijas sabiedrībā esoši mīti par pilsonisko līdzdalību, kā arī to cēloņi. Katrs no šiem mītiem ir dzirdēts pašu jauniešu vidū, jautājot, kādēļ viņi nestājas partijās vai nevalstiskajās organizācijās, kādēļ nemēģina pozitīvi ietekmēt lēmumu pieņemšanu valsts pārvaldē.

Kā rokasgrāmatā būs redzams, ikviens no septiņiem mītiem nav uzskatāms par pilnībā pamatotu – atspēkojuma daļā tiks norādīts uz to kļūdainumu, kā arī uz iespējām novērst mīta pārvēršanos par patiesību. Ja mīta izklāstā saproti, ka tieši tādas ir arī tavas domas, tad vari droši pievērsties atspēkojumam, kas ļauj uz situāciju paskatīties citādi, un izdarīt savus secinājumus. Tādējādi grāmatā vari atrast atbildi uz šaubām par savām iespējām un politiku kopumā.

Rokasgrāmatā minēti arī reāli pilsoniskās līdzdalības piemēri, kuri nepelnīti nav zināmi plašākā sabiedrībā, piemēram, kā cilvēki ir veiksmīgi formulējuši savas intereses, atraduši domubiedrus un panākuši šo interešu īstenošanu gan līdzcilvēku vidū, gan arī valsts līmenī. Viens no šādiem pozitīviem pilsoniskās līdzdalības piemēriem ir arī projekts, kura rezultātā tapusi šī rokasgrāmata. Lai sekmētu cīņu ar nepamatoti ierobežojošiem mītiem un tādējādi veicinātu sabiedrības un valsts izaugsmi, dažādu augstskolu docētāji un studenti nodibinājuši biedrību *Pilsonis ar ietekmi*, kas nodrošinājusi šīs rokasgrāmatas radīšanu. Paldies fondam *Friedrich Ebert Stiftung*, bez kura palīdzības grāmata nebūtu iznākusi.

¹ Aksels Rēcs, Veiko Spoltītis, “Ilgas pēc nevainīgas politikas”, 27.03.2007. Sabiedriskās politikas portāls *Politika.lv*, http://www.politika.lv/temas/politikas_kvalitate/13808/.

1. MĪTS

POLITIKA IR ABSOLŪTI NETĪRA

STEREOTIPS

Pieņēmums, ka politika ir absolūti netīra, ir tik plaši izplatīts komentāros un attieksmē pret to, ka darbojas ne vien kā mīts – nepamatots beznosacījuma pieņēmums –, bet arī kā *mēms*. Skaties, kur gribi, – visur *sabiedrībā* jūtama negatīva attieksme, ka politika ir netīra un visi politiķi ir zagļi neatkarīgi no tā, vai konkrētajā gadījumā tas ir vai nav pamatoti.

Kas ir mēms? Mēms ir ideja, kas kā parazitārs inficē cilvēku prātus un, mainot viņu uzvedību, liek sevi atražot. Mēmi, līdzīgi gēniem, var sevi pavairot un attīstīties: mainīties, savstarpēji sakrustoties un pielāgoties pārmaiņām. Tie var būt vienkāršas, lipīgas melodijas, teicieni un uzskati par stilu, kā arī sarežģītas teorijas, ideoloģijas un pasaules uzskati, kas tiek nodoti no paaudzes paaudzē. Atšķirībā no vienkāršas idejas mēms liek sevi reproducēt, nodot tālāk. Ne obligāti mēmi ir kaitīgi, bet beznosacījuma pieņēmums *politika ir absolūti netīra* ar tā daudzajām variācijām uzskatāms par demokrātijai īpaši kaitīgu.

“Parazīti paliek parazīti, nav nozīmes, zem kādas partijas karoga jeb brenda tie startē kārtējās vēlēšanās...”

(Aigars P., *KasJauns.lv* komentētājs)

Viss ir slikti domāšana un tās dažādās variācijas, kuras tik izplatītas Latvijā, ir klasisks mēma piemērs. *Politika ir absolūti netīra, visi Saeimā zog un domā tikai par sevi, nevienā citā valstī politikā un ekonomikā neiet tik slikti kā Latvijā* un neskaitāmas līdzīgas idejas ir izplatījušās sabiedrībā kā vīruss. Nav brīnums, ka tām bijis tik viegli izplatīties, jo šīs idejas piedāvā vienkāršu skaidrojumu visām problēmām – tās ir emocionālas un viegli uztveramas, kā arī atbrīvo individuus no atbildības, visu atbildību uzveļot valsts pārvaldei. Tomēr šāds mēms ir ļoti kaitīgs, jo tas nav pamatots un balstās galvenokārt subjektīvās emocijās.

CĒLOŅI

Nav noliedzams, ka Latvijā pastāv problēmas. Viens cēlonis uzskatam, ka politika ir absolūti netīra, ir *korupcijas* skandāli, kam ir plaša rezonanse sabiedrībā, piemēram, *Jūrmalgeita*, *Latvenergo* trīs miljonu lieta, *Lemberga stipendiāti*, *Šlesera astonekājais*, *Digitālgeita*, pozitīvisma kampaņa pirms 9. Saeimas vēlēšanām, visas nedienas ar *prihvatizāciju* 90. gados un citas likstas. Bieži medijos izskan informācija par atsevišķu politiķu nekompetenci un/vai korumpētību.

“Ir viena grupa - bagātie valsts darboņi, kas krīzes laikā visos iespējamajos veidos gūst labumus no valsts budžeta, kurā naudu maksā sabiedrība! [...] Te nav runa par skaudību pret cilvēkiem, kas mācījušies universitātēs un daudz pilnveidojušies, lai tagad par to saņemtu desmitiem tūkstošu algas! Pavisam konkrēti, cilvēks bez pamatojuma saņem, cik var un saņemot pamatotas pretenzijas “Vecīt/Vecenīt tavi pakalpojumi ir tā kā 100 reiz pārmaksāti” paziņo – tā ir neiecietība, arestējiet viņus! Forši!”

(Mr. Krabs, *KasJauns.lv* komentētājs)

Tādējādi ir radies mīts, ka visi *Saeimas* deputāti *neko nedara un strādā tikai savu interešu labā*, pat nonākot galējībās, ka *Latvijā absolūti viss ir slikti un nekur citur nav tik briesmīgi kā Latvijā*.

“Jalaizhas prom cik atri var, da vienalga uz kurieni!”

(Auuuuuuuuuuu, *TvNet.lv* komentētājs)

Otrs cēlonis ir nepamatota visu sociālekonomisko problēmu novelšana uz valdības un Saeimas pleciem.

Ekonomikas problēmām, ar kurām Latvija saskaras kopš 2008./2009. g. krīzes, nav iespējams atrast vienu vainīgo. Latvijā tā ir kompleksa problēma, kurā pie cēloņiem jāmin gan pati sabiedrība, gan valdība, gan ārvalstu un vietējās bankas, kā arī neveiksmīgā ES Centrālās bankas politika un citi neatkarīgi apstākļi. Vainojams kredītu došanas regulācijas trūkums, kā arī neprātīgie kredītņēmēji – gan spekulanti, gan cilvēki, kuri iegādājās īpašumus pāri saviem līdzekļiem.

Nav pamatoti reducēt visas problēmas uz Saeimas vai valdības neizdarībām un trūkumiem, kā to nereti dara gan masu mediji, gan arī sabiedrība. Tādējādi bieži tiek ietis vieglākais ceļš, nevis analizējot situāciju, bet izmantojot vieglus, emocionālus aizbildinājumus un argumentus, lai pārliecinātu pārējos līdzcilvēkus. Problēmas reti ir tik vienkāršas, ka tās var skaidrot tikai un vienīgi ar Saeimas vai valdības neizdarību. Šāda problēmu vienkāršošana atspoguļo plaši izplatīto galējību *melns-balts, labie-sliktie un vainīgie-nevainīgie* domāšanu, kurā problēmas tiek aplūkotas virspusēji, vienkāršojot un kategorizējot lietas, ko ikviens var uztvert bez īpašas domāšanas, bet kas neatklāj patiesos problēmu cēloņus.

ATSPĒKOJUMS

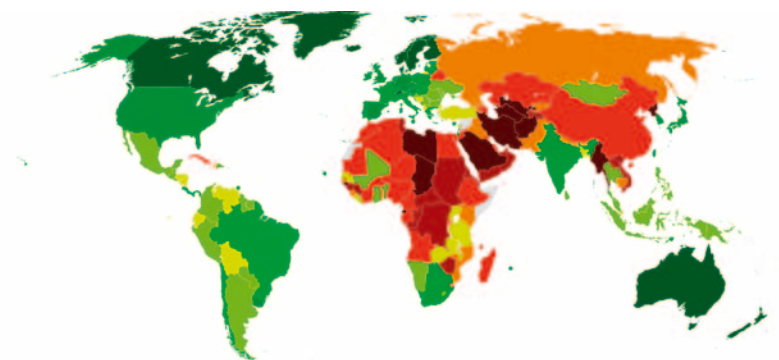
Nevar noliegt, ka Saeimā ir bijuši un ir apšaubāmas kompetences, iespējams, korumpēti un pat komiski politiķi, kuri met ēnu uz pārējo parlamenta sastāvu, tomēr šāda parādība pastāv arī citās valstīs. Nereti aptaujās cilvēki spēj nosaukt vai atpazīt tikai dažus populārākos deputātus. Cik no Saeimā ievēlētajiem deputātiem vari nosaukt tu? Cilvēki, neko nezinot par lielāko daļu Saeimas deputātu, pieņem, ka visi deputāti ir savtīgi, melīgi un nedarbojas sevis pārstāvētās sabiedrības interesēs. Tomēr cik cilvēku spēj atbildēt uz jautājumu, kādus likumprojektus Saeima patlaban izskata? Ko deputāti dara Saeimas komisijās? Pēdējais jautājums ir īpaši būtisks, jo Saeimas komisijās notiek būtiskākais Saeimas darba process. Savukārt Saeimas plenārsēžu galvenais uzdevums ir balsojums, jo lielākais darbs ir paveikts pirms tam komisijās, izskatot likumprojektus un diskutējot par tiem, kā arī frakcijās un koalīcijā, vācot atbalstu balsojumam un meklējot politiskus kompromisus. Mīts, ka *Saeimas deputāti neko nedara un domā tikai par savām interesēm*, ir nepamatots, jo sabiedrības vairākums neiedziļinās Saeimas darbā un savu viedokli veido tikai no fragmentārām informācijas druskām, kuras viskaļāk izskan masu mediju negatīvajās ziņās.

Laikrakstā *The New York Times* 2011. g. 8. martā publicēts raksts *Eiropas Savienībā esošās algas ir kā patvērums austrumeiropiešiem (European Union Salaries a Haven for Eastern European)*. Tajā stāstīts par pašreizējo Latvijas **premjermministru Valdi Dombrovski**, kuram jāveic visgrūtākais darbs politikā: jāsamazina darbavietas un darba algas, lai uzlabotu valsts vājo ekonomisko situāciju. *Premjermministra gada alga ir 45 000 dolāru, viņš dzīvo padomju laika trīsistabu dzīvoklī un pats sev iegādājas veselības apdrošināšanu.*² Tiek piebilsts, ka V. Dombrovskis pelna ievērojami mazāk nekā viņa kolēģi Rietumeiropas valstīs, kā arī mazāk nekā, piemēram, Latvijas amatpersonas ES institūcijās. Andris Piebalgs (Attīstības lietu komisārs Eiropas Komisijā) pelna 345 000 dolāru gadā – gandrīz astoņas reizes vairāk nekā Latvijas premjermministrs.

Tomēr pat tad, ja Saeimā tiek ievēlēts kāds nekompetents un savu labumu vairojošs politiķis, tas nevar padarīt nepieņemamu pašu institūciju un **demokrātiju**. Tāpēc sabiedrības uzdevums ir ievēlēt Saeimā viskompetentākos tautas pārstāvjus, lai arī demokrātiskā valstī sabiedrība nav imūna pret **populismu** un demagoģiju. Demokrātiskais valsts būtiskākais uzdevums ir iekārtot valsti tā, lai gadījumā, ja nāktu pie varas slikti, amorāli un nekompetenti valdītāji, tie nespētu nodarīt pārāk lielu ļaunumu.

2 Stephen Castle, "European Union Salaries a Heaven for Eastern Europeans", 08.03.2011. *The New York Times*, http://www.nytimes.com/2011/03/09/world/europe/09latvia.html?_r=2.

Pēc gandrīz visiem rādītājiem Latvija konsekventi ierindojas turpat, kur citas mūsu reģiona valstis, kurām bijusi līdzīga vēsturiskā pieredze un līdzīga attīstība. *The Economist Intelligence Unit* Demokrātijas indekss (sk. attēlu nākamajā lpp.) Latvijai 2010. gadā ierindo augstajā 48. vietā no 167 pasaules valstīm.³ Patlaban Latvija pieskaitāma nepilnīgu demokrātiju modelim, kuras kartē iekrāsotas gaiši zaļā krāsā un demokrātijas novērtējumā atrodas blakus dažām mūsu reģiona valstīm: Polijai, Lietuvai, Ungārijai, Bulgārijai, kā arī Brazīlijai, Meksikai un Argentīnai. Latvija atpauk tikai no pasaules bagātākajām valstīm, kuras kartē iekrāsotas ar tumši zaļu krāsu, savukārt aiz Latvijas ir lielākā daļa pasaules valstu, kas iekrāsotas dzeltenā, oranžā un tumši sarkanā krāsā.

Demokrātijas

9–10

8–8,9

Nepilnīgas demokrātijas

7–7,9

6–6,9

Nav datu

Hibrīdrežīmi

5–5,9

4–4,9

Autoritārie režīmi

3–3,9

2–2,9

0–1,9

Avots: *The Economist Index of Democracy 2010*

3 "Democracy Index 2010, Democracy in retreat", *The Economist Intelligence Unit Limited 2010*, http://graphics.eiu.com/PDF/Democracy_Index_2010_web.pdf, 4.

Šajā indeksā izvērtēti pieci demokrātijas kritēriji. Vēlēšanu procesā, *plurālismā* un pilsonisko brīvību nodrošinājumā Latvijai piešķirti visaugstākie vērtējumi. Latvijas vēlēšanu kvalitāte un pilsoniskās brīvības, piemēram, izteikties, veidot biedrības un pārstāvēt savas intereses, ir tikpat labas kā valstīs, kuras ieņem pirmās vietas šajā demokrātijas izvērtējumā. Zemāki novērtējumi ir pārējos trijos kritērijos: valsts pārvaldes funkcionēšanā, *pilsoniskajā līdzdalībā* un politiskajā kultūrā. Pilsoniskā līdzdalība atspoguļo indivīdu vēlmi līdzdarboties politikā, gan vienkārši par to interesējoties, gan aktīvi atbalstot partijas, gan darbojoties nevalstiskajās organizācijās, gan arī vēlme aktīvi aizstāvēt savas intereses. *Politiskā kultūra* šajā gadījumā nozīmē sabiedrības atbalstu demokrātijai un demokrātiskām vērtībām.

No tā var secināt, ka Latvijā ar tiesības un brīvības regulējošo likumdošanu viss ir kārtībā – mums ir godīgas vēlēšanas un visas iespējas izbaudīt plašas pilsoniskās brīvības. Bet problēmas pastāv gan valsts pārvaldē, gan pašā sabiedrībā.

Nav pamatoti pie visa vainot tikai valsts pārvaldi. Pašā sabiedrībā trūkst izpratnes par demokrātiju, kā arī vēlmes, izpratnes un spējas kvalitatīvi līdzdarboties.

Saskaņā ar *Pārticības* indeksu (*Prosperity Index*), kura pamatā ir ikgadējs 110 turīgāko pasaules valstu salīdzinājums pēc dažādiem ekonomiskajiem, sociālajiem un politiskajiem rādītājiem, Latvijā tikai 34% uzskata, ka vēlēšanas ir godīgas.⁴ Vai šāda attieksme ir pamatota? Saskaņā ar *The Economist Intelligence Unit* Demokrātijas indeksu nav pamatota: Latvijas vēlēšanu sistēmā nav tik lielu problēmu, kā *fasādes demokrātijās*, kurās vēlēšanu rezultātu patiesums ir apšaubāms.

Latvijā tikai 10% iedzīvotāju pozitīvi vērtē valsts pārvaldes darbu, un tas ir zemākais rādītājs reģiona valstu vidū.⁵ Vai tik negatīva attieksme ir pamatota? Nē, Demokrātijas indekss Latvijas valsts pārvaldes efektivitāti novērtē līdzīgi kā citās reģiona valstīs, un Pārticības indekss to, salīdzinot ar 110 citām turīgākajām pasaules valstīm, valsts pārvaldes efektivitātē ierindo augstajā 38. vietā.⁶

Līdzīgus rezultātus par valsts pārvaldes efektivitāti un kvalitāti uzrāda arī citi indeksi. Tādējādi ir novērojama nepamatoti kritiska Latvijas iedzīvotāju attieksme pret valsts pārvaldes, Saeimas un valdības darbu.

4 “The 2010 Legatum Prosperity Index”, 2010 Legatum Limited, <http://www.prosperity.com/country.aspx?id=LG>.

5 “The 2010 Legatum Prosperity Index”, 2010 Legatum Limited, <http://www.prosperity.com/country.aspx?id=LG>.

6 “The 2010 Legatum Prosperity Index”, 2010 Legatum Limited, <http://www.prosperity.com/country.aspx?id=LG>.

Ar korupciju ir nedaudz citādi. Kopš pārejas uz demokrātiju korupcija ir uzskatāma par problēmu visā Centrāleiropā un Austrumeiropā. Jaunajās ES dalībvalstīs joprojām ir saglabājies augsts korupcijas līmenis. Lielākoties tas ir tiesu sistēmas problēmu dēļ, jo jauno demokrātiju tiesu sistēmas nespēj tikt galā ar liela mēroga un augsta ranga amatpersonu korupcijas lietām, kā arī biznesa un politiskās elites ciešo savstarpējo saīsu dēļ.⁷ *Neraugoties uz korupcijas apkarotāju sasniegumiem, gan tiesas procesu lēnā gaita, gan arī objektīvās grūtības atklāt sarežģītas korupcijas afēras līdz šim relatīvi saudzējušas politisko korupciju.*⁸ Korupcija Latvijā nav nekas unikāls, ja mēs uz to raugāties reģionāli, nemaz nerunājot par globālāku skatījumu. Korupcijas līmenis Latvijā ir līdzīgs Ungārijai, Čehijai un Slovākijai.

Citos rādītājos, ieskaitot korupcijas līmeni un valsts pārvaldes efektivitāti, Latvija ieņem līdzīgas pozīcijas pārējām Centrāleiropas un Austrumeiropas valstīm, būdama priekšā Krievijai, Baltkrievijai, Ukrainai, Gruzijai, gandrīz visai Āzijai, visai Āfrikai un lielākajai daļai Latīņamerikas.

Mīts, ka *viss ir slikti*, un tā variācijas ir tikai subjektīvs skatījums uz Latvijā notiekošo, kas atražo pats sevi un ir ar tendenci izplatīties sabiedrībā. Šis mīts nav pamatots, un tas tikai pasliktina situāciju. Iespēja radīt veiksmīgu Latvijas iekšējo un ārējo tēlu tiek nocirsta pašā saknē, ja valstī nepārtraukti tiek uzsvērts, *cik viss ir slikti*. Tas samazina iespējas uzlabot situāciju, pat ja tā arī būtu tik sliktā. Turklāt šāda mīta izplatīšanās motivē cilvēkus pamest valsti, iznīcina iniciatīvu un entuziasmu, kā arī grauj ticību valstij un demokrātijai. Valsts trūkumu un korupcijas esamības konstatācija situāciju neuzlabo – ir nepieciešama sabiedrības rīcība, kas izpaužas kā Rietumu demokrātijās vērojamā pozitīvā cīņa par savu interešu aizstāvību, nevis cīņa vienam pret otru.

Ja uzskata, ka politika ir netīra, tad tieši sabiedrības iesaistīšanās un interese par politiskajiem procesiem un to attīstību var nodrošināt tās caurspīdīgumu, jo tādējādi no politikiem tiks prasīta lielāka atbildība par viņu veikto darbu.

Bieži izskan viedoklis: *Lai jau zog, bet vismaz lai dalās ar citiem!* Šādi sabiedrība pieņem un pat veicina politikas *netīrību*, jo zagšanu uztver kā normu. Sabiedrības labumu pārdale ir jāveic valstij likuma ietvaros, nevis atsevišķām personām ar savtīgām interesēm.

7 Christopher Walker. “CORRUPTION °C”, *The Perpetual Battle Corruption in the Former Soviet Union and the New EU Members*, Paper No. 12, Providus, 2011, <http://korupcijas-c.wdfiles.com/local--files/start/KC12E.pdf>, 12.–14.

8 Red. Valts Kalniņš. “Korupcijas °C”, Nr. 10, 2009. gada otrais pusgads, <http://korupcijas-c.wdfiles.com/local--files/korupcijas-c-nr-10-2009-gada-otrais-pusgads/Nr%2010%20LV>, 26.

Nenoliedzami, ir grūti aizstāvēt savas intereses, ja esi pilnīgi viens. Taču, ja katrs atradīs sev sabiedrotos, domubiedrus, formulējot savas vispārējās vērtības, iespējamība sasniegt rezultātus nesamērojami pieaugs. Tieši tādēļ arī ir jāiesaistās politikā un jāaicina citus iesaistīties, lai izskaustu negodīgus politiķus un veicinātu godprātīgu politiķu darbu.

Neviens politiķis nevar strādāt visās jomās. Katram ir kāda tuvāka nozare, piemēram, lauksaimniecība vai uzņēmējdarbība, kurā viņš strādā un meklē labākus risinājumus. Ja visi izvairās no politikas kā no kaut kā briesmīga, tad tajā arī iesaistās tikai *briesmīgie cilvēki*, kurus zākājam par neprašām vai zagļiem.

TERMINI

Sabiedrība – uz sadarbību orientēts cilvēku kopums, starp kuriem pastāv kopīgas, nerakstītas izturēšanās normas, garīgās vērtības un tradīcijas. Tās veidojušās ilgstošā sabiedriskās sadzīves gaitā, cilvēkiem regulāri sazinoties un sadarbojoties. Sabiedrības kopumu kopā satur tikumi, nevis likumi.

Korupcija – amatpersonu darbības, kuras izpaužas kā sava dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana, visbiežāk, lai iegūtu personisku labumu vai lai panāktu sev labvēlīga lēmuma pieņemšanu. Korupcija izkropļo politiku un lēmumu pieņemšanas mehānismu, tā ir krimināli sodāma, noziedzīga darbība, par kuru paredzēta krimināl-atbildība, jo tādā veidā politiķi no sabiedrības interešu aizstāvjiem kļūst par privāto interešu īstenotājiem.

Saeima jeb **parlaments** – likumdevējvara, viens no trim valsts varas dalīšanas elementiem, kurš pilda likumu pieņemšanas un apstiprināšanas funkcijas. Latvijā parlamenta nosaukums ir Saeima, tā sastāv no 100 deputātiem, kurus ievēl Latvijas pilsoņi.

Demokrātija – no sengrieķu valodas: *dēmos* – tauta, *kratos* – vara. Demokrātijā tauta ir spējīga noteikt savu likteni. Mūsdienų demokrātijā katram pilsonim ir tiesības piedalīties savas valsts veidošanā, iesaistoties dažādās organizācijās, ievēlot sev tīkamus pārstāvjus, kandidējot vēlēšanās, piedaloties protesta akcijās u.c.

Populisms – sabiedrībai tīkamam, nerealizējamam ideju un mērķu apzināta aizstāvēšana ar mērķi gūt sabiedrības atbalstu.

Plurālisms – iespējas dažādām sabiedrības grupām, slāņiem pārstāvēt un īstenot savas intereses.

Pilsoniskā līdzdalība – valsts sektoru ietekmējošo darbību kopums. Izmantojot pilsonisko līdzdalību, pilsonis spēj pārstāvēt savas intereses un lobēt savu nostāju

kādā konkrētā jautājumā. Jebkuram demokrātiskas valsts pilsonim ir tiesības piedalīties valsts veidošanā. Pilsoniskā līdzdalība ir ne tikai piedalīšanās vēlēšanās, bet arī iesaistīšanās nevalstiskajās organizācijās, savu interešu lobēšana, kā arī, ja nepieciešams, piedalīšanās mītiņos, streikos un demonstrācijās, pieprasot atbildību no valsts pārstāvjiem.

Politiskā kultūra – indivīdam un sabiedrībai kopumā piemītošie politiskie uzskati, pārliecība, principu kopums, zināšanas par valsti un indivīda vietu tajā. Politiskā kultūra ir zināšanu uzkrāšana un pārvēršana kādā konkrētā veida darbībās.

2. MĪTS

IESAISTĪTIES NAV JĒGAS

STEREOTIPS

Sabiedrībā ir iesakņojies un arī diezgan plaši izplatīts pieņēmums, ka *pilsoņiem* nav vērts iesaistīties politikā vai pat nav vajadzīgs to darīt. Tiek uzskatīts, ka pilsoņi neko nevar ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesā un ka par visu parūpēties ir tikai un vienīgi valdības uzdevums. Līdz ar to par vienīgo politiskās līdzdalības formu tiek uzskatīta formāla piedalīšanās Saeimas vai pašvaldību vēlēšanās, neīstenojot pārējās līdzdalības formas. No politiķiem tiek gaidīts, lai viņi būtu pietiekami spējīgi, zinoši un atbildīgi, lai varētu pilnībā parūpēties par tautas un pilsoņu interesēm. Tiek pieņemts, ka politiķi ļoti labi pārzina pilsoņu intereses, jo tās ir acīm redzamas. Tajā pašā laikā pilsoņi mēdz norobežoties no politikas, jo neuzskata, ka ir vērts interesēties par valdības darbu, likumu pieņemšanu vai konkrētu politisko spēku darbību, – šāda attieksme robežojas ar pilnīgu politisko apātiju un nezināšanu. Rezultātā vidējais pilsonis, neiedziļinoties politiskajos procesos, visu atbildību par savu un sabiedrības labklājību uzvel valsts pārvaldei.

Taču realitātē valsts pārvaldē bieži tiek pieņemti lēmumi, kas ir pretēji pilsoņu gaidītajam iznākumam. Nereti vien politiķi ar pilsoņu interesēm rēķinās nepietiekami un tam seko vilšanās. Tiek cerēts, ka varētu pietikt ar prasību izvīrzišanu, lai panāktu vēlamo rezultātu. Gadījumā, ja prasības netiek realizētas, pilsonis mēģina paust savu protestu, piemēram, draudot aizbraukt no valsts, nemaksājot nodokļus vai vēl vairāk norobežojoties no politiskās dzīves un nepiedaloties vēlēšanās. Tādējādi problēma būtībā netiek risināta.

Vienlaikus pastāv nepamatoti kritiska attieksme – valdība tiek vainota par lietām, par kurām tā nav bijusi tieši atbildīga; netiek meklēti risinājumi, bet visās problēmās tiek vainotas partijas, demokrātiskā iekārta, vēlēšanu kārtība, visi politiķi tiek dēvēti par negodprātīgiem. Daļa iedzīvotāju ir vilušies politiskajā dzīvē un mēdz apsvērt iespējas nomainīt esošās vērtības un politisko sistēmu – kādreiz pastāvēja vērtības *kaut postalās, bet brīvi*, bet šobrīd kārtība iedzīvotājiem sāk šķist vilinošāka par brīvību un daļa sabiedrības būtu gatava atgriezties bijušajā PSRS sociālismā, no kura savulaik tik ļoti centās izbēgt. Šādas ļaužu vēlmes rod dzirdīgas populistisku politiķu ausis – šie politiķi arī piedāvā *stingro roku*, kaut gan paši nespēj vadīt valsts nozaru politiku, nemaz nerunājot par visas valsts vadīšanu. Sabiedrībai tiek solīts tas, ko tā vēlas dzirdēt, nevis tas, ko konkrētais politiskais spēks būtu spējīgs īstenot.

Rezultātā daļai sabiedrības nav ticības, ka atsevišķa indivīda vai lielākas cilvēku grupas viedoklis varētu tikt sadzirdēts un ņemts vērā. Tāpat daļa pilsoņu nezina, kur vērsties un kā rīkoties, lai panāktu sev vēlamo lēmumu pieņemšanu. Uzskatot, ka pilsoņiem nav vērts iesaistīties politikā, norobežojoties no tās vai aktīvi to noliedzot, viņi lielā mērā zaudē iespēju tapt saklausītiem un reāli ietekmēt politiskos procesus. Tādējādi vēl vairāk notiek pilsoņu atsvešināšanās no valsts pārvaldes, ko tie uztver kā kaut ko svešu vai pat draudīgu.

CĒLOŅI

Nozīmīgi cēloņi šādai attieksmei ir meklējami Latvijas vēstures posmā pirms neatkarības atgūšanas, kad valsts atradās Padomju Savienības sastāvā. Pastāvošais totalitārisms nozīmēja valsts mērķtiecīgu kontroli pār sabiedrību visās jomās, lai ierobežotu iedzīvotāju iespējas būt politiski aktīviem, nākt klajā ar dažādām idejām un iniciatīvām, kā veiksmīgāk realizēt sabiedrības intereses, un ietekmēt politiskos procesus. Jebkāda brīvdomīga rīcība tika uzskatīta par draudu pastāvošajai iekārtai, tāpēc bija izskauzama.

Šāda sistēma bija nostiprināta Padomju Savienības konstitūcijā:

“6. pants. Padomju sabiedrības vadošais un virzošais spēks, tās politiskās sistēmas, valsts un sabiedrisko organizāciju kodols ir Padomju Savienības Komunistiskā partija. [...]”⁹

Atšķirībā no autoritārām valstīm komunistiskās u.c. totalitārās valstis ne tikai apspieda visa veida *nevalstiskās organizācijas*, bet arī aizstāja tās ar citām, liekot sabiedrībai obligāti iesaistīties valsts kontrolētās organizācijās.¹⁰ Līdz ar to no padomju perioda ir saglabājies aizdomīgums pret organizācijām, jo šajā laikā visas sabiedriskās organizācijas bija saistītas ar pastāvošo valsts iekārtu. Sistēma, kurā visus svarīgos jautājumus izlēma Padomju Savienības Komunistiskā partija, veicināja vēlmi nevis darboties politikā, bet gan veidot draugu un paziņu tīklus, lai tādā veidā sev nodrošinātu nepieciešamos sociālos un ekonomiskos labumus. Šāds attiecību modelis sabiedrībā nav izzudis un reizēm izpaužas kā savu paziņu iekārtošana amatos un dienesta stāvokļa izmantošana, diskreditējot demokrātiju, kas aizstāv tādas vērtības kā vienlīdzība un godīga konkurence. Nesankcionēti mēģinājumi darboties politikā ārpus oficiāli atļautajām robežām varēja draudēt ar *represijām*, un arī tas veicināja norobežošanas no politiskās dzīves.

Vienlaikus sabiedrībā pastāv vēlme pēc ideālistiskas politikas, kurā vara būtu nodota kādas trešās personas rokās. Šo personu iztēlojas kā izlēmīgu un harismātisku līderi ar savu valsts nākotnes vīziju, tās īstenošanas plānu un spējām to realizēt. Visbiežāk šāds līderis asociēts ar Kārļa Ulmaņa personību. Izteikti pozitīva attieksme pret Kārļa Ulmaņa režīmu saglabājusies visā Padomju Savienības pastāvēšanas periodā, kā arī mūsdienās pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas.

⁹ *Padomju Sociālistisko Republiku Savienības Konstitūcija*, (Rīga: Avots, 1983), 6.

¹⁰ M. M. Howard, “The Weakness of Postcommunist Civil Society”, *Journal of Democracy*, Vol. 13, No. 1 (January 2002): 158–161.

“Darbā top jauns laikmets, kura galvenais iedvesmotājs, vadītājs un galvenais darba darītājs ir mūsu Vadonis – Valsts prezidents Dr. K. Ulmanis.”¹¹

(Iekšlietu ministrs V. Gulbis, 1937. gads)

K. Ulmaņa valdīšanas periods, kas beidzās ar traģisko Latvijas *okupāciju*, tiek asociēts ar *Zelta laikmetu*, kad visas problēmas bija šķietami atrisinātas un valdīja vispārēja pārticība, pateicoties tikai Vadonim. K. Ulmaņa personības un režīma uztveri sabiedrībā ietekmējusi viņa laikā veiktā izglītības sistēmas pielāgošana un Sabiedrisko lietu ministrijas izveide ar mērķi veidot vēlamo attieksmi. Bez tam Latvijas okupācija un K. Ulmaņa nāve nenoskaidrotos apstākļos radīja laikabiedros attieksmi pret šo režīmu kā *Zelta laikmetu*, bet Ulmanis tika apveltīts ar mocekļa oreolu.

Tomēr bieži tiek aizmirsts, ka, līdzīgi padomju režīmam, arī Ulmaņa režīms represēja politiskos pretiniekus, vērsās pret demokrātisku iekārtu, pārtrauca valsts demokrātisko pieredzi un centās pilnībā pakļaut valsts kontrolei visas nevalstiskās aktivitātes, atņemot sabiedrībai tiesības uz savu *interesu aizstāvēšanu*, ja tās bija pretrunā ar *valsts režīma* nostāju.

Mūsdienās demokrātisko valstu, tātad arī Eiropas Savienības un Latvijas vērtības, kas veido to identitātes kodolu, ir atzītas – tās ir brīvība, demokrātija, *cilvēktiesības*, indivīdu *pamatbrīvības* un *likuma vara*. Latvijas sabiedrībā gandrīz vienmēr šīs vērtības tiek virspusēji atbalstītas, taču veiktajos pētījumos atklājas, ka 55% iedzīvotāju nekādi nereaģētu, ja tiktu pārkāptas viņu cilvēktiesības, aptuveni trešā daļa aptaujāto netic, ka šo tiesību aizstāvēšana kaut ko mainītu, savukārt 22% nereaģē slinkuma, nevēlēšanās vai laika trūkuma dēļ.¹² Šādi rezultāti vēlreiz parāda, ka Latvijas vēsturiskais stāvoklis ir liedzis uz universālām vērtībām orientētu politikas īstenojumu, tādēļ tā sabiedrībā nav pietiekami izprasta un pieņemta.

ATSPĒKOJUMS

Padomju sistēmas sabrukums un pārejas periods radīja sabiedrībā sakāpinātu emociju un idillisku cerību brīdi, kā arī pārliecību, ka sociālekonomiskā situācija strauji uzlabosies, tomēr jaunā sistēma sabiedrības ideālistiskās cerības nevarēja attaisnot. Vilšanās ir pamats tendencei norobežoties un neiesaistīties sabiedriskajās aktivitātēs, neticot, ka iespējams kaut ko panākt.

11 *Jaunākās Ziņas*, Nr. 40 (1937. gada 19. februāris): 1.

12 Dzintars Kalniņš, “Liekās vērtības”, 08.09.2009. *Sabiedriskās politikas portāls Politika.lv*, http://www.politika.lv/temas/politikas_kvalitate/liekas_vertibas/.

Bez Latvijas vēl vairākas citas Centrāleiropas un Austrumeiropas valstis pēc padomju režīma sabrukuma pārdzīvojušas līdzīgus notikumus. Vairākas valstis piedzējušas gan režīma sabrukuma radītās sociālekonomiskās problēmas, gan daļējas problēmas, mēģinot ieviest demokrātiskās institūcijas. Šāda sabiedrības neiesaistīšanās ir izteikta postkomunistisko valstu iezīme. Tā varētu saglabāties vairākas desmitgades, un, visticamāk, nemainīsies strauji. Šo iezīmi varētu mainīt paaudžu nomaiņa un aktīvāks valsts atbalsts jaunu institūciju un politikas veidā, tomēr jebkuras izmaiņas saskarsies ar zemās iesaistes un aizdomu radītām problēmām. Ekonomiskā izaugsme, dzīves līmeņa kāpums, valsts tēla spodrināšana sabiedrības acīs un atbalsts brīvprātīgajām organizācijām ir soļi, kas var uzlabot zemo līdzdalību.

Lai gan autoritārismu kā iespējamo risinājumu atbalsta pavisam neliela sabiedrības daļa, tomēr jāpiebilst, ka K. Ulmaņa autoritārais režīms kā labas pārvaldības piemērs ir visnotaļ apšaubāms. K. Ulmaņa autoritārajā periodā tika īstenoti zināmi saimnieciskie sasniegumi, tomēr tie lielākoties nav uzskatāmi par paša režīma nopelni, bet gan par sakrītību ar Eiropas valstu vispārējo atkopšanos no 1929. gada ekonomiskās krīzes. 1934. gada 15. maija apvērsumam nebija nekādu ekonomisku vai politisku attaisnojumu. Tiek uzskatīts, ka šajā laikā tika izskausta korupcija, taču realitātē, pastāvot vispārējai mediju cenzūrai, korupcija tika noklusēta.

Ulmaņa režīms pārtrauca jebkādas iespējas sabiedrībai iegūt demokrātisko darbības pieredzi: tika apturēta *Satversme*, slēgtas daudzas sabiedriskās organizācijas un likvidēta likumdevējvara – Saeima; tika ierobežota vārda un pulcēšanās brīvība, kā arī tika represēti politiskie pretinieki.

Likumdevējvara, izpildvara un *tiesu vara* tika koncentrēta K. Ulmaņa vadītā Ministru kabineta rokās. Lietuvā un Igaunijā, kur arī bija izveidojušies autoritārie režīmi, kaut vai formāli, tomēr darbojās parlamenti; Latvijā šāda uzstādījuma nebija. Tas padarīja K. Ulmaņa režīmu par tiesiski visradikālāko Eiropā, lai gan tajā nebija masveida cilvēktiesību pārkāpumu un terora kā, piemēram, Padomju Savienībā.

Šo pagātnes iespaidu kontekstā sabiedrība ir aizmirsusi un ignorē nedemokrātiska režīma negatīvās iezīmes. Situācija, kurā valsts līmenī formāli tiek atzītas demokrātiskās vērtības, tomēr realitātē tās netiek plaši atbalstītas arī sabiedrībā, ir līdzīga daudzām citām postkomunistiskajām valstīm, kurās demokrātija vēl tikai nostiprinās.

TERMINI

Pilsonis – kādas valsts piederīgais, kura attiecības ar valsti regulē tiesību un pienākumu kopums. Visi pilsoņi neatkarīgi no pilsonības iegūšanas veida tiesības un pienākumos ir vienlīdzīgi.

Nevalstiskā organizācija (NVO) – formāla domubiedru grupa, kas veidojusies uz individuālas iniciatīvas pamata bez peļņas gūšanas mērķiem. Latvijā ir divi nevalstisko organizāciju veidi – biedrības un nodibinājumi. Politiskās partijas, reliģiskās organizācijas un arodbiedrības netiek uzskatītas par NVO. Iestājoties un darbojoties NVO, indivīds atrod sev līdzīgi domājošos konkrētajā jomā, un tas ļauj viņam pēc iespējas labāk aizstāvēt savas intereses. NVO ir vidutājs starp valsti un sabiedrību.

Represijas – valsts īstenota indivīda vai indivīdu grupas vajāšana un sodīšana politisku iemeslu dēļ, lai ierobežotu un novērstu viņu dalību valsts politikā dzīvē.

Okupācija – citas valsts teritorijas sagrābšana ar militāru spēku un savai valstij atbilstošas pārvaldības ieviešana tajā.

Interesu aizstāvēšana – mērķtiecīga darbība, kuras mērķis ir ietekmēt politiku vai valdības rīcību tā, lai tiktu īstenotas konkrētās grupas intereses. Interesu aizstāvēšana ir centieni ietekmēt valsts lēmumu pieņemšanu, nevis iegūt varu, kas ir politisko partiju mērķis, – tāpat politiskās partijas neveic interešu aizstāvēšanu.

Valsts režīms – politiskais režīms, veids, kā tiek pārvaldīts valsts iedzīvotāju kopums – sabiedrība. Politisko režīmu raksturo vairāki kritēriji: 1) kam pieder vara; 2) kā vara tiek iegūta un izmantota; 3) valsts un sabiedrības, kā arī dažādu institūciju savstarpējās attiecības; 4) iedzīvotāju tiesības un pienākumi.

Cilvēktiesības – katram cilvēkam neatkarīgi no jurisdikcijas, izcelsmes vai jebkādām citām pazīmēm piemītošas tiesības, kas nav atņemamas, ierobežojamas, atdodamas vai pārdodamas.

Pamatbrīvības – Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā noteiktās brīvības, ar kurām jābūt apveltītiem visiem cilvēkiem. Tādas ir, piemēram, domu, pārliecības, ticības un vārda brīvība, izteiksmes, pulcēšanās un biedrošanās brīvība.

Likuma vara – princips, kas nosaka, ka likums attiecas uz visām personām, neviena persona nav augstāka par likumu un neviens nevar tikt sodīts ārpus likumā noteiktajiem gadījumiem un kārtības.

Satversme jeb konstitūcija – valsts pamatlikums, kam piemīt augstākais juridiskais spēks. Latvijas konstitūcijas nosaukums ir Satversme. Konstitūcija reglamentē tiesiskos principus un attiecības starp iedzīvotāju, sabiedrību un valsti, nosaka valsts iekārtu, attiecības starp valsts institūcijām un varu sadalījumu.

Tiesu vara – viena no varas dalīšanas komponentēm. Latvijā, tāpat kā jebkurā demokrātiskā valstī, līdzās likumdevējvarai un izpildvarai pastāv neatkarīga tiesu vara. Latvijā tiesu varas funkcijas pieder rajonu (pilsētu) tiesām, apgabaltiesām, Augstākajai tiesai un Satversmes tiesai. Katrai personai ir tiesības uz tiesas lietas iztiesāšanu likuma noteiktajā procesuālajā kārtībā.

3. MĪTS

PILSONIM NAV IETEKMES

STEREOTIPS

Mīts, ka pilsonim Latvijā nav faktiskas ietekmes attiecībā uz lēmumu pieņemšanu un politiskajiem procesiem, veicina iedzīvotāju nevēlēšanos iesaistīties sabiedriskajās organizācijās. Veidojas attieksme, ka sabiedrisko organizāciju (gan biedrību un nodibinājumu, gan arī politisko partiju u.c.) ietvaros pilsonim netiek dota iespēja realizēt viņa idejas. Gluži pretēji – pastāv uzskats, ka idejas tiek izmantotas savtīgiem mērķiem, lai īstenotu kādas organizācijas vadītāju personiskās intereses, bet pārējie šīs organizācijas biedri tiek savervēti un ar to interesēm tiek manipulēts, lai gūtu personisku labumu neatkarīgi no tā, vai konkrētā organizācija būtu biedrība, nodibinājums vai politiskā partija. Bieži tiek uzskatīts, ka politiskajās partijās iesaistīties nav jēgas, jo tajās visu nosaka tikai līdera vai šauras grupas materiālais stāvoklis un ietekme. Tādas organizācijas sabiedrībā iegūst negatīvu statusu, un iesaistīšanās, kā arī līdzdarbošanās tajās tiek uzverta kā personiska ieinteresētība savtīgu interešu īstenošanai.

“Neviens pats, lai kāds arī ģēnijs būtu, valsti nevar iedziņ parados! Tur vajaga komandas un laiku!”

(nemuldi, *Delfi.lv* komentētājs)

Līdz ar to valda mīts, ka jebkāda veida organizācijās tikai un vienīgi dažas ietekmīgākās personas īsteno savas savtīgās intereses, savukārt vienkāršo cilvēku interesēm tajās nemaz nav vietas, jo organizāciju darbībā viņiem neesot nekādas ietekmes.

“Kāda tauta, tāda valsts”, jo mēs paši esam pārāk kūtri un sašķelti. Tajā pašā laikā pie varas esošie ir saliedēti, jo galvenais ir noturēties kādu laiku un iegūt no tā vislielāko labumu sev, nevis valstij.”

(Komentis, *Diena.lv* komentētājs)

Valda uzskats, ka ietekmi nav iespējams panākt godīgā ceļā bez lieliem personiskiem materiālajiem resursiem un ka nav iespējams brīvprātīgi ieguldīt savu laiku, lai kopīgi pārstāvētu plašākas sabiedrības grupas intereses. Tas veicina neizpratni par veidiem, kā šādas intereses vispār ir iespējams pārstāvēt, kā arī par apvienošanās nozīmi, lai tās pārstāvētu, jo pamatojas uz uzskatu, ka vienkāršais cilvēks bez lieliem personiskajiem līdzekļiem nespēs īstenot kaut kādas idejas.

CĒLOŅI

Cēloņi šādam mītam meklējami sabiedrības viedoklī, ko veido arī medijos atspoguļotā informācija. Piemēram, bijusī Saeimas deputāte Vaira Paegle laikrakstā *Diena* paudusi nosodījumu viņas iepriekš pārstāvētajai partijai. Tā nodēvēta par projektu šaurai cilvēku grupai, kuras mērķis bijis *lobēt* šo cilvēku ekonomiskās intereses, savukārt viņas 10. Saeimas vēlēšanās pārstāvētās partijas biedri, viņasprāt, nespēj orientēties uz valsts interesēm, bet gan tikai uz savām personiskajām ambīcijām.¹³ *“Ceturtais varas”* jeb mediju kritika izskanējusi ne tikai par politiskajām partijām, bet arī par citiem organizāciju veidiem, rakstot, ka *nav taču noslēpums, ka pastāv nevalstiskās organizācijas, kas sāk kaut ko darīt tikai tad, ja naudiņa ir garantēta, bet pārējā laikā nodarbojas labi, ja ar tās diņģēšanu*.¹⁴ Tāda veida informācija, papildināta ar sabiedrības neizpratni par līdzdalību un tās nozīmi, rada uzskatu, ka dalība ne tikai politiskajās partijās, bet arī nevalstiskajās organizācijās individuālam nedos nekāda veida ieguvumus vai, vēl ļaunāk, sniegtais ieguldījums tiks izmantots kādas citas personas savtīgās interesēs.

Liela nozīme ir arī finansēm – biedra naudas maksāšana, vienlaikus ieguldot savu darbu un brīvo laiku un par to nesaņemot nekādu materiālu atlīdzību, nerada īpašu motivāciju iesaistīties nevalstiskajās organizācijās (NVO), jo darbs to ietvaros tiek ieguldīts brīvprātīgi un bez atlīdzības. Tādējādi rodas uzskats, ka ar individu, kurš ir iestājies NVO, tiek manipulēts – organizācija šo individu ir savervējusi, un tās ietvaros viņš tiek izmantots kādas personas vai grupas savtīgu interešu īstenošanai. Savukārt aizstāvēt un īstenot savas un kādas domubiedru grupas plašākas intereses ar nevalstisko organizāciju starpniecību tikpat kā nav iespējams. To pastiprina arī fakts, ka individuālam, iesaistoties kādā NVO, sākotnēji ir grūtāk ieņemt vadošu lomu, jo vispirms nepieciešams pierādīt savas zināšanas un līdera spējas, kā arī iejusties kolektīvā. Bieži vien jaunajam nevalstiskās organizācijas biedram trūkst praktiskas pieredzes darbā šādās struktūrās, un rezultātā šķiet, ka intereses, ar kādām indivīds iesaistījies, netiek ņemtas vērā, lai gan tās sākotnēji var būt tikai neatbilstoši formulētas un nepamanītas. Bez tam prasības pret vadību organizācijas iekšienē var būt nepietiekamas – ja biedri neprasa no tās godprātīgu rīcību un atskaitīšanos, bet piekriņķ visiem tās lēmumiem, organizācijas vadībai iespējams pieņemt lēmumus, nerēķinoties ar pārējiem biedriem.

13 Madara Fridrihsone, “Paegle: Šķēle ar mani manipulēja, izmantoja kā ārzemju latvieti”, 30.10.2010. *Diena.lv*, www.diena.lv/lat/politics/hot/paegle-skele-ar-mani-manipuleja-izmantoja-ka-arzemju-latvieti (aplūkots 08.04.2011.).

14 “Igoris Šuvajevs: Citu un sevis mānīšana?”, 09.03.2011. *Delfi.lv*, www.delfi.lv/news/comment/comment/igors-suvajevs-citu-un-sevis-manisana.d?id=37261866 (aplūkots 08.04.2011.).

Šie cēloņi, papildināti ar neveiksmīgiem piemēriem un negatīvu informāciju medijos, veido kopējo stereotipu, ka iesaistīties nav jēgas, jo pilsonim Latvijā nav ietekmes, un ka viss tāpat tiek izlemts neatkarīgi no tā, vai kāda sabiedrības daļa cenšas to ietekmēt vai ne. Vēl vairāk – aktīva iesaistīšanās pat var radīt neizpratni un veicināt uzskatu, ka šādā veidā tiek negodīgi apgrozīti līdzekļi un iegūts kāds personisks labums, jo brīvpriatīga iesaistīšanās un sava laika ieguldīšana netiek novērtēta. Tas veicina zema *sociālā kapitāla* pastāvēšanu, balstoties uz zemu vispārējo sabiedrības vienotību un ierindojot Latviju 92. vietā no 110 valstu kopējā skaita.¹⁵ Sociālais kapitāls ir savstarpēja uzticēšanās (Latvijā tikai 13% iedzīvotāju atzīst, ka uzticas citiem cilvēkiem), kā arī sadarbība, kas nodrošina efektīvu kolektīvo darbību, tādējādi veicinot politisko institūciju spējas risināt kolektīvas problēmas.¹⁶ Latvijas gadījumā pastāvošais zemais sociālais kapitāls samazina spēju savstarpēji uzticēties un kopīgi sadarboties, tostarp veidojot nevalstiskās organizācijas un veicinot aktīvu iesaistīšanos un interešu plašāku pārstāvēšanu.

Šī problēma atspoguļojas arī interneta anonīmajos komentāros, kuros iedzīvotāji visu un arī cits citu visbiežāk nepamatoti un emocionāli nopeļ bez jebkādiem vērā ņemamiem argumentiem. Sabiedrībā lielākā mērā pastāv cīņa citam pret citu nekā sadarbība kopēju mērķu sasniegšanai.

ATSPĒKOJUMS

Aktīvai politiskajai līdzdalībai, veidojot papildu kanālus interešu pārstāvēšanai, ir liela nozīme demokrātijas stiprināšanai valstī.¹⁷ Apvienojoties nevalstiskajās organizācijās, to dalībniekiem ir dotas likumīgas tiesības pārstāvēt savu viedokli un intereses konkrētās organizācijas ietvaros. Tas nozīmē, ka, līdzdarbojoties interešu grupās, indivīdam ir krietni lielākas iespējas panākt, lai viņa viedoklis tiktu sadzirdēts, nekā gadījumā, ja pilsonis to izvēlas darīt individuāli.

15 “The 2010 Legatum Prosperity Index”, *2010 Legatum Limited*, <http://www.prosperity.com/country.aspx?id=LG>.

16 “The 2010 Legatum Prosperity Index”, *2010 Legatum Limited*, <http://www.prosperity.com/country.aspx?id=LG>.

17 N. Valkov “Membership in voluntary organizations and democratic performance: European post-Communist countries in comparative perspective”, *Communist and Post-Communist Studies*, Vol. 42, Issue 1:3.

No sabiedriskajām organizācijām politikas veidošanā vistiešāk piedalās politiskās partijas. Partijas ir organizācijas, kuru mērķis ir iegūt varu, lai valstī aizstāvētu un īstenotu savā skatījumā svarīgākās vērtības. Latvijā politisko partiju ir daudz un pirms katrām Saeimas vēlēšanām rodas arvien jaunas, taču tas neliedz līdzdarboties kādā no tām, jo galu galā valstiskus lēmumus pieņem tieši partiju biedri, kas ievēlēti Saeimā, un to pieaicinātie ministri valdībā. Jauniešiem partijas sākotnēji nenozīmē iespēju pieņemt valstiskus lēmumus, taču ar laiku, ieguldot centību, darbu un pierādot sevi, iespējas paveras ļoti plašas.

Runājot par jauniešu lomu un nozīmi partijā, **Ilze Grīnberga** (Jaunā laika Jaunatnes nodaļa, JL Rīgas nodaļas valdes locekle, partijas domes locekle) uzskata: “*Jūtu, ka ir iespējas ietekmēt. Pirmkārt, daudzi no partijas jauniešiem regulāri tiek ievēlēti partijas struktūrās, kurās var paust jauniešu viedokli un piedalās ar vienādām balsošanas tiesībām. Tas ļauj teikt, ka jauniešiem ir iespējams gan pašam piedalīties politikas veidošanā demokrātiskā procesa ietvaros, gan arī pārstāvēt citu jauniešu viedokli. Otrkārt, jauniešiem ir iespēja sniegt savus priekšlikumus partijas struktūrām, valdei, domei, nodaļām un citviet. Piemēram, partijas biedriem vienojoties ar Rīgas nodaļas valdi, jaunieši izteica aicinājumu Iekšlietu ministrijai un Rīgas pašvaldības policijai pastiprināti uzraudzīt pirotehnikas legālu tirgošanu pirms Jaungada svinībām. Šis aicinājums tika ņemts vērā, un tam sekoja konkrēti drošības pasākumi.*” Ilze uzskata, ka, darbojoties partijā, viņai ir lielākas iespējas “tapt sadzirdētai”. Ilzes ieteikums ir nestāvēt malā, aktīvi piedalīties pilsoniskās sabiedrības veidošanā un kopā veidot caurspīdīgāku politiku, radīt savstarpēju uzticību un vēlmi līdzdarboties.

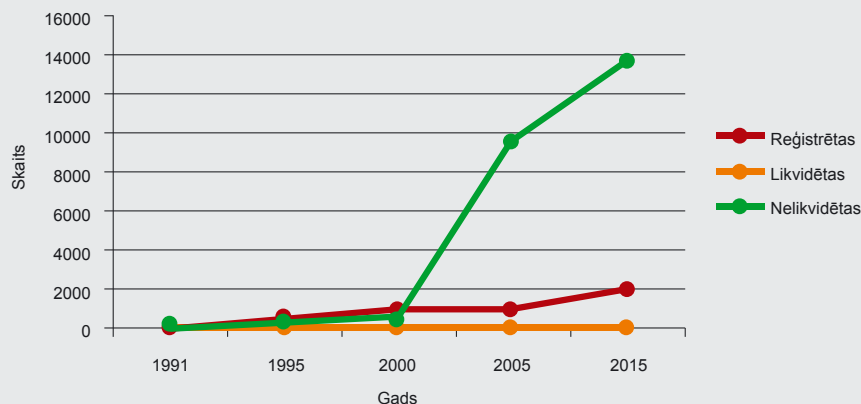
Marta Kive (nacionālā apvienība VL-TB/LNNK, Ziemeļu grupas valdes priekšsēdētāja, Rīgas nodaļas valdes locekle) jau gadu darbojas politiskajā partijā un uzskata, ka dalība konkrētajā politiskajā spēkā paver viņai lieliskas iespējas gan iestāties par saviem politiskajiem principiem, gan arī gūt zināšanas no pieredzējušiem politiķiem. Būtiskākais, ko Marta gūst no darbošanās politiskajā partijā, ir kontakti un prakse – piemērojot un pārbaudot, vai apgūtā politikas zinātnes teorija atbilst reālajai dzīvei (Marta studējusi politikas zinātni Rīgas Stradiņa universitātē). Viņasprāt, tikai līdzdarbojoties, ir iespējams mainīt lietu kārtību. Marta ar savu piemēru cer pozitīvi ietekmēt līdzcilvēkus viņu attieksmē pret politiskajiem procesiem un politiskajām partijām. Jau šobrīd viņa vada Ziemeļu grupu, kurā ir 100 biedru. Marta uzskata, ka, atrodoties partijā, ir jābūt aktīvam, ar pašiniciatīvu un gatavam smagi strādāt, lai sasniegtu ne tikai individuālos, bet arī partijas mērķus. “*Viss atkarīgs no paša jaunieša, proti, cik viņš ir nopietns, atbildīgs, aktīvs, kā parāda un pierāda sevi.*”

Fricis Vilnis (politiskās partijas *Sabiedrība citai politikai* Jauniešu organizācijas ģenerālsekretārs) uzsver – tas ir mīts, ka dalība partijā automātiski nodrošina “labu darbu” un naudas “kalnus”: *“Vienkārša atrašanās partijas jauniešu organizācijā nedod neko. Kontaktus, pieredzi, jaunus draugus, iegūtas zināšanas un labi pavadītu laiku sniedz tikai aktīvs darbs.”* Aktīvi jāiesaistās partijas dzīvē, jānāk klajā ar priekšlikumiem u.c. jauninājumiem, un tad var lēnām virzīties uz priekšu – uz lielāku atpazīstamību, balotēšanas vēlēšanās u.c. Friciņa moto ir: *“Jo aktīvāks jaunietis ar pašiniciatīvu, jo reālākas iespējas panākt vēlamos rezultātus.”*

Līdzīgi citiem aktīvajiem jauniešiem arī **Ilze Riekstiņa** (Pilsoniskās savienības Jauniešu organizācija, PS jauniešu nodaļas locekle) uzskata, ka ir nepieciešams iesaistīties sabiedrībā notiekošajos procesos, aktīvi līdzdarboties, apmeklēt ar partijas darbību saistītus pasākumus un tad rezultāts un iespējas neizpaliks: *“PS jauniešu organizācijā darbojos neilgu laiku, bet tas, cik lielā mērā šis laiks ietekmējis manu dzīvi, ir nenovērtējami. Esmu ieguvusi daudz draugu un domubiedru, tagad varu sekot politiskajiem procesiem no iekšienes un izdarīt secinājumus par politiskajiem jautājumiem, neietekmējoties no masu medijiem. Es aicinātu jauniešus iesaistīties politiskajos procesos, jo kopā mēs varam izdarīt daudz mūsu valsts labā.”*

Lai gan demokrātijā cilvēki paši var izvēlēties, cik lielā mērā un kādus kanālus izmantot līdzdalības īstenošanai, vai viņi vēlas iesaistīties vai arī neiesaistīties vispār, zems iesaistīšanās līmenis šādā gadījumā nenozīmē sabiedrības apmierinātību ar pastāvošo situāciju valstī.

Sabiedrisko organizāciju, to apvienību, biedrību un nodibinājumu dibināšanas dinamika

Avots: *Lursoft*

Tomēr Latvijā šobrīd statistiskie rādītāji liecina, ka tiek dibināts aizvien vairāk nevalstisko organizāciju un to skaitam ir tendence pieaugt. 2010. gadā nodibinātas kopumā 1 839 nevalstiskās organizācijas, bet to kopējais skaits ir 14 568 (sk. grafiku iepriekšējā lappusē).¹⁸ Šāda statistika liecina, ka iedzīvotāji dibina dažāda veida organizācijas ar dažādiem mērķiem savu interešu apkopošanai un paušanai. Tajā pašā laikā NVO skaita pieaugums nav vērtējams viennozīmīgi, jo vairuma organizāciju vai biedrību pastāvēšana nereti ir īslaicīga un tās tiek nodibinātas uz konkrēta projekta realizācijas laiku. Tādējādi kopējais NVO skaitliskais daudzums noteikti neliecina par to, ka šīs organizācijas būtu kupli pārstāvētas.

Jāatzīmē, ka nevalstiskās organizācijas no politiskajām partijām galvenokārt atšķir tieši mērķis. Politisko partiju mērķis ir iegūt varu, lai pieņemtu lēmumus atbilstoši savām vērtībām, bet nevalstisko organizāciju mērķis ir tieši aizstāvēt savas intereses un vērtības, necīnoties par varu. NVO lobē, diskutē, cenšas pārliecināt politiķus un ierēdņus pieņemt lēmumus, kas nav pretrunā ar nevalstiskās organizācijas vērtībām, mērķiem un interesēm.

Protams, nevalstiskās organizācijas noteikto mērķu īstenošanai un interešu pārstāvēšanai ir nozīmīgi ne tikai dibināt organizāciju, bet arī tās ietvaros aktīvi darboties. Tikai tā iespējams izmantot visus labumus, ko tās spēj dot, tostarp sava redzesloka paplašināšanu, publiskas uzstāšanās un citu prasmju attīstīšanu, kas var būt ļoti noderīga nākotnē.

Jānis Plaudis (vienaudžu izglītotājs Ģimenes plānošanas un seksuālās veselības asociācijā *Papardes zieds*) jau piecus gadus darbojas asociācijā – gan individuāli, gan arī grupās izglīto jauniešus pamatskolās un vidusskolās, par jautājumiem, kas saistīti ar seksuālo veselību, izsargāšanos u.c. Pats Jānis uzskata: *“Nevalstiskajās organizācijās cilvēks var iemācīties domāt plašāk, saredzēt problēmas, kuras varbūt ikdienā nesaskata, un iemācīties tās risināt. Ja cilvēks kļūst gudrāks, viņš spēj vairāk, tādējādi arī valsts kļūst labāka un, cerams, arī bagātāka. Vadot nodarbības, man ir iespēja sastapt ļoti dažādus cilvēkus un esmu ieguvis plašāku izpratni par viņu uztveri, ikdienu un apkārtni, kurā viņi dzīvo. Personiski man Papardes zieds ir uzlabojis spēju komunicēt un domāt plašāk par sabiedrību kopumā, ne tikai par sevi un tuvujiem.”*

NVO, pēc Jāņa domām, sniedz iespēju attīstīt savus talantus, dažādas spējas, komunikācijas un prezentācijas prasmes, kas “dzīvē vēlāk noderēs”, kā arī sajūta, ka “esi noderīgs un tas rada prieku. Turklāt, ja tu iestāties kādā organizācijā, vairs neesi viens un tev ir līdzīgi domājoši cilvēki, kuri tevi atbalstīs. Un, ja tev līdz šim ir bijis grūti ko panākt, tad, strādājot kopā ar citiem, ir vieglāk sasniegt mērķi.” Citiem jauniešiem Jānis iesaka: *“Neesi aita barā! Domā pats! Vienmēr!”*

18 “Sabiedrisko organizāciju, to apvienību, biedrību un nodibinājumu dibināšanas dinamika”, *Lursoft statistika*, www.lursoft.lv/lursoft-statistika/Sabiedrisko-organizaciju-to-apvienibu-biedribu-un-nodibinajumu-dibinasanas-dinamika&id=41 (aplūkots 28.06.2011.).

Pastāv nevalstiskās organizācijas, kas orientējas tieši uz valstisko problēmu risināšanu, – tieši šādas NVO visciešāk sadarbojas ar valsts pārvaldi un viscītīgāk seko saistošo lēmumu pieņemšanai. Latvijā nevalstiskās organizācijas var iesaistīties lēmumu pieņemšanā gan pašvaldībās, gan Ministru kabinetā, gan arī Saeimā, kā to ir darījuši, piemēram, Latvijas Studentu apvienība.

2009. gada 1. decembrī **Latvijas Studentu apvienība** (LSA) uzrunāja studentus, aicinot pulcēties Rīgas ielās un doties gājienā no Ministru kabineta uz Saeimas ēku, šādi paužot viedokli pret izglītībai paredzētā valsts finansējuma samazināšanu. Akcijas rezultātā budžeta samazinājums izglītībai nebija tik liels, kā bija paredzēts iepriekš, turklāt studenti bija pierādījuši sevi kā sabiedrības daļu, kas ir pilsoniski aktīva, radoša un spēj aizstāvēt savas intereses.

2011. gada 5. maija sapulcē pie Saeimas komisiju un frakciju ēkas pulcējās LSA valdes pārstāvji, Latvijas augstskolu studējošie senatori un aktīvie studenti, lai mazā cilvēku grupā radošā veidā paustu viedokli pret augstskolu senātu funkciju samazināšanu par labu rektora varas palielināšanai, jo tas mazinātu tiešās demokrātijas izpausmes augstskolās, kuru autonomija ir noteikta Augstskolu likumā. Todien šie priekšlikumi funkciju pārdalei netika skatīti, un LSA valde, kā arī citi studenti aktīvi piedalījās Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas sēdēs, lai Augstskolu likuma priekšlikumu caurskatīšanas laikā virzīšanai uz Saeimu apstiprinātie priekšlikumi būtu saskaņā ar studējošo tiesībām un interesēm visos pantos, to daļās un punktos. Iecerētais tika panākts, pateicoties aktīvai līdzdalībai, lobija stratēģijām un pārstāvniecības kompetencēm.

2010. gadā pirms 10. Saeimas vēlēšanām LSA veidoja informatīvu kampaņu *Student, dodies vēlē!*, aicinot sabiedrības aktīvāko daļu – jauniešus, esošos un topošos studentus – būt pilsoniski aktīviem, novērtēt savu spēju ietekmēt procesus valstī, novērtēt savas balsstiesības un doties vēlē.

Iesaiste likumprojektu izstrādē ministriju līmenī sniedz valdībai iespēju iegūt dažādus viedokļus un atrast jaunus, efektīvākus un sabiedrībai tīkamākus risinājumus, pievērš uzmanību kādām specifiskām aktuālām problēmām, kā arī veicina sabiedrības uzticēšanos valdībai kopumā.¹⁹ Lai veicinātu nevalstisko organizāciju iesaisti, ir izveidots NVO un Ministru kabineta sadarbības memorands, kura mērķis ir sekmēt šo sadarbību. Šobrīd to parakstījušas kopumā 237 organizācijas.²⁰ Tomēr nozīmīga ir ne tikai memoranda parakstīšana, bet arī organizāciju aktīva sekošana likumprojektu izstrādei un tālākai virzībai.

19 P. Grīnings. *Sabiedrības iesaistīšana: konsultāciju metodes* (Rīga: Valsts kanceleja, 2004), 11.

20 "Informācija par NVO un Ministru kabineta sadarbības memorandu", *Latvijas Republikas Ministru kabinets*, www.mk.gov.lv/lv/sabiedrības-līdzdalība/sadarbības-memorands/ (aplūkots 28.06.2011.)

Līdzdalība Saeimas lēmumu pieņemšanas procesā notiek, Saeimai tiekoties ar NVO pārstāvjiem, kā arī pieaicinot ekspertus no nevalstiskajām organizācijām komisiju darbā, kur NVO var ierosināt savas iniciatīvas un priekšlikumus. Katrai Saeimas komisijai ir koordinators sadarbībai ar nevalstiskajām organizācijām, ar kuru iespējams sazināties, izmantojot kontaktinformāciju Saeimas mājas lapā (www.saeima.lv). Lai gan savu iniciatīvu veidošana un formulēšana nav uzskatāma par vienkāršu, tā ir ne tikai iespējama, bet arī vēlama un atbalstāma ne tikai no sabiedrības, bet arī no Saeimas puses. Sadarbība iespējama, arī izmantojot Saeimas veidotos ikgadējos forumus.

Vārda brīvības un sabiedrības līdzdalības nodrošināšana ir demokrātiskas valsts pamatā. Sabiedrībai nodrošināto līdzdalības iespēju izmantošana ir atkarīga no individuāla motivācijas iesaistīties, jo ikvienam ir tiesības izvēlēties, kādā mērā līdzdarboties lēmumu pieņemšanā un likumprojektu izstrādē, kā arī to, vai vispār pārstāvēt savas intereses.

No katra brīvas izvēles būt pilsoniski aktīvam ir atkarīgs, cik lielā mērā tiek īstenotas viņa intereses. Jebkurā gadījumā, atrodot domubiedrus, indivīds iegūst lielāku varu. Tādēļ jebkurš no pievienošanās organizācijai, kas aizstāv viņa intereses, var tikai iegūt. Turklāt vienmēr pastāv iespējas izstāties no organizācijas – biedrības vai partijas – gadījumā, ja indivīds vairs nevēlas būt šajā organizācijā.

Līdz ar nevalstisko organizāciju skaita pieaugumu un to aktivitātes līmeņa paaugstināšanos ir aizvien vairāk sabiedrības veiksmīgas līdzdalības piemēru. Piemēram, Latvijas Studentu apvienība izstrādājusi pozīcijas par augstākās izglītības politiku, ieskaitot studentu pozīciju par stipendijām, par studējošā statusa augstākās izglītības ārējās kvalitātes nodrošināšanu un par kredītu galvotāju loka paplašināšanu Ministru kabineta noteikumos Nr. 220.²¹ Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas asociācija pārstāv savu biedru intereses likumdošanas jomā Izglītības un zinātnes ministrijā.²² Šādi piemēri par indivīdu aktīvu darbību nevalstiskajās organizācijās, lai aizstāvētu savas intereses, ir atrodamī arī daudzās citās nozarēs.

21 "LSA pozīcijas", *Latvijas Studentu apvienība*, www.lsa.lv/lsa-dokumenti-8.html (aplūkots 08.04.2011.).

22 "Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas asociācija", *Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas asociācija*, www.likta.lv/LV/par_mums/Lapas/par_mums.aspx (aplūkots 08.04.2011.).

TERMINI

Lobēšana – informācijas sniegšana un sava vai savas pārstāvētās organizācijas viedokļa paušana lēmumu pieņēmējiem un likumu izstrādātājiem, kuru nodrošina demokrātiskas valsts pamatprincipi: brīva viedokļu, ideju un informācijas paušana. Lobēšanas mērķis ir ietekmēt konkrētā likumprojekta saturu, kā arī pārliecināt likuma pieņēmējus rīkoties sev izdevīgā veidā. Lobēšana nav korupcija (kukuļdošana) vai nelikumīga ietekmēšana – lobēšanas kārtību regulē noteikti normatīvie akti.

“Ceturtnā vara” – mediji jeb plašsaziņas līdzekļi. To ietekme demokrātiskās valstīs, kurās pastāv vārda, preses un informācijas brīvība, tiek pamatoti pielīdzināta lēmējvaras, izpildvaras un tiesu varas ietekmei. Ar plašsaziņas līdzekļu starpniecību sabiedrība iegūst informāciju par politiskajiem un citiem procesiem. Veids, kā plašsaziņas līdzekļi atspoguļo konkrētos notikumus, nosaka sabiedrības rezonansi. Mediju vara rada negatīvas sekas, ja valstī izzūd neatkarīgi plašsaziņas līdzekļi un tie tiek pakļauti politiskiem spēkiem, kas ar plašsaziņas līdzekļu starpniecību veido sabiedrībā neobjektīvu, sev vēlamu viedokli.

Sociālais kapitāls – sabiedrības locekļu savstarpējās saiknes, tīklojumi, kuros veidojas indivīdu savstarpējā uzticība un spēja sadarboties un apvienoties kopēju mērķu vārdā.

4. MĪTS

LATVIJA NAV TIESISKA VALSTS

STEREOTIPS

Mīts, ka Latvija nav *tiesiska valsts*, ietekmējis tiesiskuma jēdziena izpratni sabiedrībā un valstī kopumā. Tiesiskuma trūkums tiek saskatīts Latvijas realitātē – augsta korupcija un negodīga partiju finansēšana, likumu nevienlīdzīga piemērošana, kuras rezultātā ietekmīgi cilvēki netiek sodīti par pārkāpumiem, likumu pieņemšana partiju vai amatpersonu interesēs, kā arī cilvēku iecelšana augstākos amatos pazīšanās dēļ un sabiedrības nespēja ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu.

“Latvijas izzagšana izrādās ir tiesiska (!!!), bet noziegumu atklāšana ir “prettiesiska”... Kaut kas neticams!”

(Kaut kas neticams!, *KasJauns.lv* komentētājs)

No tā savukārt izriet vēl citi uzskati, kas sabiedrības acīs kopumā veido drūmu Latvijas tiesiskuma ainu, atņemot motivāciju iestāties par savām interesēm un taisnīgumu. Šādi rodas uzskati, ka, piemēram, iesaistīties un pārstāvēt savas intereses ir bezjēdzīgi, jo nepastāv vienlīdzīga attieksme, un indivīda viedoklis netiks ņemts vērā, pastāvot *politiskās elites* rīcības brīvībai un nerēķinoties ar sabiedrības interesēm. Šādā gadījumā iesaistīšanās no indivīda redzespunkta varētu tikt vērtēta pat kā bīstama, jo iespējams apdraudējums no elites puses.

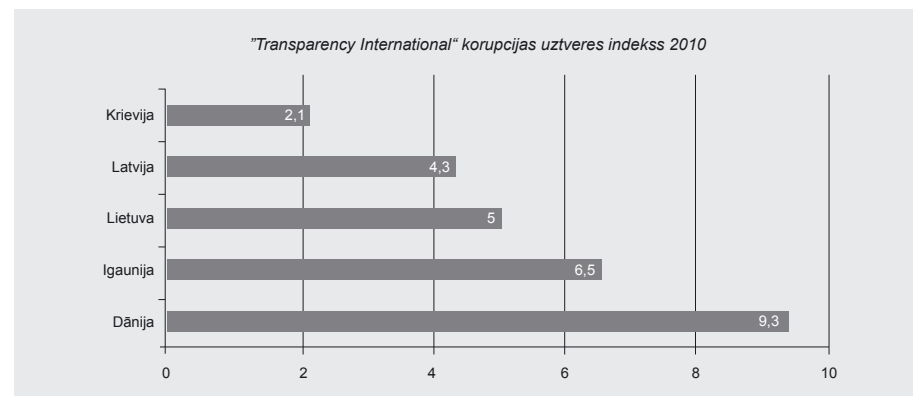
Mīta pamatā ir uzskats, ka tiesiskas valsts principā ietvertie elementi – cilvēktiesību ievērošana, vienlīdzība, likumu vienlīdzīga un atbilstoša piemērošana un citi – netiek faktiski ievēroti, bet gan tikai formāli ietverti tiesību aktos, un to realizēšanu indivīds nespēj ietekmēt.

CĒĻONI

Stereotips veidojas, medijos atainotās informācijas iespaidā – tiesu prāvas ar neskaidriem rezultātiem, politisko partiju finansēšana, kurai notiekot negodīgi, partija tomēr var tikt ievēlēta, korupcijas skandāli, piemēram, 2010. gadā publiskotais skandāls par ierēdņu un politiķu kukuļošanu *Mercedes-Benz* autobusu iegādes darījumos.²³ Šādu priekšstatu veido arī kopējais korupcijas līmenis. Balstoties uz *Transparency International* korupcijas uztveres indeksa datiem, korupcijas stāvoklis Latvijā

23 “Daimler korupcijas skandāls ēnu met arī uz Ventspili”, 29.03. 2010. *Diena.lv*, <http://www.diena.lv/lat/politics/hot/daimler-korupcijas-skandals-enu-met-ari-uz-ventspili>.

10 ballu skalā vērtēts ar 4,3, ierindojojot to 59. vietā no 178 valstu kopējā skaita (sk. grafiku zemāk).²⁴ Jo mazāks indekss, jo lielākā mērā sabiedrība sastapusi ar korupciju valsts sektorā.

Uzskatus par tiesiskumu Latvijā ietekmē arī sabiedrībā pazīstamu cilvēku medijos paustie viedokļi par tiesību ievērošanu, lai arī nereti tie nav balstīti uz konkrētiem faktiem. Tie veido skatījumu uz Latviju kā korumpētu valsti, kurā netiek ievērota vienlīdzība likumu piemērošanā, un uz politiķiem un amatpersonām – kā uz personām, kurām dotas īpašas priekšrocības attiecībā uz likumu piemērošanu par kādu likumpārkāpumu. Tas nozīmē, ka sabiedrībā izveidojas uzskats – likumi valstī netiek piemēroti nedz taisnīgi un atbilstoši izdarītajam pārkāpumam, nedz arī vienlīdzīgi, piemēram, ja vienu un to pašu likumpārkāpumu izdarījušās personas atšķiras pēc ieņēmamā amata un finansiālā stāvokļa. Tomēr arī paši iedzīvotāji mēdz piedalīties korupcijā, ko pārmet politiķiem, – piemēram, maksāt aplokšņu algas vai piekukuļot ceļu policiju. No kurienes korupcija cēlusies – no politiķiem vai no pašas sabiedrības?

Šī informācija rada vispārēju tieksmi nodalīt sevi no valsts un nespēju līdzdarboties, tā kā pastāv pieņēmums, ka cilvēki bez pietiekamiem finanšu līdzekļiem un ietekmīgu personu atbalsta neko nespēj panākt, jo viss ir izlemts ietekmīgo cilvēku interesēs. Tas savukārt veido attieksmi, ka no iesaistīšanās nav jēgas, jo lēmumi kāda likumprojekta izstrādē tāpat tiks pieņemti tās partijas vai personas interesēs, kura kontrolē šo procesu, un ka valsts pārvalde ir korumpēta un neņems vērā indivīda viedokli. Rezultātā varveidoties uzskats, ka nav jēgas rakstīt sūdzības arī gadījumos, kad kādas konkrētas personas tiesības patiešām nav ievērotas.

24 “Corruption perceptions index 2010 results”, *Transparency International*, http://transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2010/results (aplūkots 08.04.2011.).

Stereotipa dēļ lielu daļu sabiedrības neinteresē, kas notiek valstī un ārpus tās. Katrs rūpējas par savu labklājību, domājot īstermiņā, nevis par kopējo labklājības līmeņa celšanu, kas kopumā dotu lielāku labumu. Līdz ar to cilvēki nesaprot, ka paši var piedalīties un ietekmēt lēmumu pieņemšanu.

ATSPĒKOJUMS

Tiesiskais valsts princips ir ietverts Latvijas *Republikas* Satversmes 1. pantā – demokrātiska valsts ir tiesiska.²⁵ Bez tiesiskuma nav demokrātijas. Tiesiskais valsts princips iekļauj mūsdienu demokrātiskās sabiedrības un valsts pastāvēšanas nostādnes – taisnīgumu, tiesisko stabilitāti, samērīgumu un citus.

Tas, ka dažādi cilvēki šķietami vienādās situācijās tiek tiesāti dažādi, ne vienmēr ir vienlīdzības principa pārkāpums. Pat mazākais sākums, kas atšķiras apstākļos, var mainīt lietas būtību un lēmumu tiesā, taču bieži šīs izšķirīgās nianšes tiek noklusētas, uzsverot tikai šķietamo nevienlīdzību un netaisnību.

Vienlīdzība ir tad, ja ir viens likums visiem. Nav dažādu likumu dažādām sabiedrības grupām. Vienlīdzība ir arī tad, ja vienādos apstākļos cilvēki tiek tiesāti vienādi, bet dažādos apstākļos – dažādi.

2010. gada 29. jūnijā fotogrāfs **Arnis Balčus** vēlējās iemūžināt būvobjektu, kas atradās Dzirnavu ielā Rīgā. Neraugoties uz to, ka māksliniekam ir šādas tiesības, būvobjekta apsargi pieprasīja izdzēst visas fotogrāfijas. Žurnālistam nav aizliegts uzņemt fotogrāfijas sabiedriskā vietā, līdz ar to apsargs pārkāpa savas pilnvaras. Lai cīnītos pret šo netaisnību, Arnis, protams, varēja vērsties tiesā, bet tiesa ne vienmēr ir ātrākais un efektīvākais veids, kā panākt pietiekami operatīvu problēmas risinājumu. Tāpēc Arnis izvēlējās lūgt savu kolēģu fotogrāfu atbalstu. Divas dienas vēlāk ap to pašu būvobjektu tika sapulcināti apmēram 50 cilvēki, kas aptuveni 20 minūtes kopīgi fotografēja būvobjektu. Ar šo kolektīvo darbību Arnis un vairāki desmiti viņa kolēģu parādīja savu attieksmi pret netaisnību un pievērsa sabiedrības uzmanību. Mērķis tika sasniegts! Pietiek ar vienu uzņēmīgu cilvēku, lai rastu taisnību un parādītu pārējai pasaulei, ka var mainīt pastāvošo negodīgo kārtību.

25 H. J. Vildbergs, G. Feldhūne, "Atsauces Satversmei" (Rīga: Latvijas Universitāte, 2003), 1.

Mēs nedzīvojam ideālā pasaulē. Tāpēc nevar būt tā, ka visi cilvēki ievēros likumu un izpratīs, kā tie pareizi jāpiemēro. Līdzīgi arī valsts iestādes nerīkojas pilnīgi bez kļūdām. Tas ir viens no galvenajiem iemesliem, kādēļ tiesiskais valsts princips neietver sevī konkrētu noteikumu pastāvēšanu, kuri paliktu nemainīgi kopš izveidošanas brīža. Tiesiskais valsts paredz pastāvīgu, leģitīmu sistēmu, kurā tiek risinātas valsts un pilsoņu attiecības.

Šā iemesla dēļ sabiedrības iesaistīšanās un brīva viedokļa paušana ir svarīgs priekšnoteikums tiesiskais valsts principa faktiskai pastāvēšanai. Bieži vien sūdzības par sabiedrības viedokļa neuzklausīšanu ir nepamatotas tāpēc vien, ka sabiedrībai trūkst izpratnes par lēmumu pieņemšanas procesu un iespējām tajā iesaistīties. Izpratni par pieņemtajiem lēmumiem un to nozīmi, kā arī par lēmumu pieņemšanas procesu lielā mērā nosaka konkrētā cilvēka zināšanas. Savukārt izmantot savas zināšanas individuāli ir iespējams, iesaistoties lēmumu pieņemšanas procesā ar nevalstisko organizāciju starpniecību – konsultēt likumdevējus, piedalīties Saeimas komisijas sēdēs un lobēt savas intereses.

Saskaņā ar Satversmi ikvienam cilvēkam ir tiesības būt informētam par valsts pārvaldes sistēmas institūciju darbību, lai pārliecinātos, ka tās efektīvi, godīgi un taisnīgi saskaņā ar likumiem pilda sabiedrībā uzticētās funkcijas.

Aktīva sabiedrības sekošana un iesaistīšanās valsts lēmumu pieņemšanā palīdz realizēt dzīvīgu tiesiskais valsts principu, jo piespiež padarīt godīgāku lēmumu pieņemšanas procesu – atbildīgās amatpersonas, apzinoties sabiedrības iespējamo nosodījumu, izvairās no negodīgiem vai kāda interesēs pieņemtiem lēmumiem.

2009. gadā, kad strādājošajiem pensionāriem pensijas tika samazinātas 70% apmērā, **Latvijas Pensionāru federācija**, balstoties uz to, ka šāds pensiju samazinājums ir pretrunā ar Satversmes 1. pantu, t.i., tiesiskās paļāvības, samērīguma un sociāli atbildīgas valsts principu, vērsās Satversmes tiesā un panāca pensiju samazinājuma atcelšanu.²⁶

Kaut arī Latvijas tiesu sistēmā pastāv trūkumi un ir nepieciešami uzlabojumi, iepriekš minētais gadījums ir viens no apliecinājumiem tam, ka Latvijas valsts ir tiesiska. Tādējādi ir jāuzsver, ka savas aizskartās tiesības visiem ir iespējas aizstāvēt tiesā, kas ir viena no tiesiskais valsts pazīmēm. Cilvēki var vērsties valsts institūcijās ar iesniegumiem un lūgumiem palīdzēt un novērst nepilnības, ja iestāde neveic savas funkcijas; tās darbību/bezdarbību, lēmumus var pārsūdzēt augstākā iestādē vai tiesā.

26 "Pensiju samazinājums neatbilst Satversmei", 21.12.2009. *Satversmes tiesa*, http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/pr_spridums_pensijas.htm.

Otra tiesiskas valsts pazīme ir tā, ka dažādas jomas tiek regulētas ar normatīvajiem aktiem. Protams, pastāv nepilnības un tā saucamie robi likumos, bet jurisprudences speciālisti veic pētījumus un ievieš jauninājumus, lai novērstu nepilnības. Tiesas spriedumi gan pirmās un otrās instances tiesās, gan Satversmes tiesā arī ir veids, kā novērst nepilnības normatīvajos aktos.

Lai spētu aizstāvēt savas intereses, tādējādi atbalstot tiesiskas valsts principa pastāvēšanu, nepieciešams regulāri interesēties un iegūt zināšanas par notikumiem sabiedrībā, valstī un pasaulē. Saprast tiesiskas valsts principa nozīmi iespējams, tikai izprotot notiekošos procesus un pieņemtos lēmumus.

Izpratni iespējams veicināt, patērējot vairākus medijus, jo, lai gan pastāv preses brīvība, tomēr objektīvāku viedokli var iegūt, apkopojot vairākos laikrakstos atainoto informāciju. Medijos galvenokārt dominē negatīvas ziņas, un labie piemēri, kuros iedzīvotāji īsteno savas tiesības, netiek izplatīti. Negatīvās ziņas lielākā mērā piesaista uzmanību, tādējādi mediji sev palielina popularitāti, bet līdz ar to iedzīvotājiem šķiet, ka viss ir daudz ļaunāk, nekā ir patiesībā.

Tev ir tiesības iebilst vai atbalstīt lēmumu un pārliecināt par to citus. Tas, ka Tu darbojies savās interesēs, nenozīmē to, ka vēl kādam nav tādu pašu interešu.

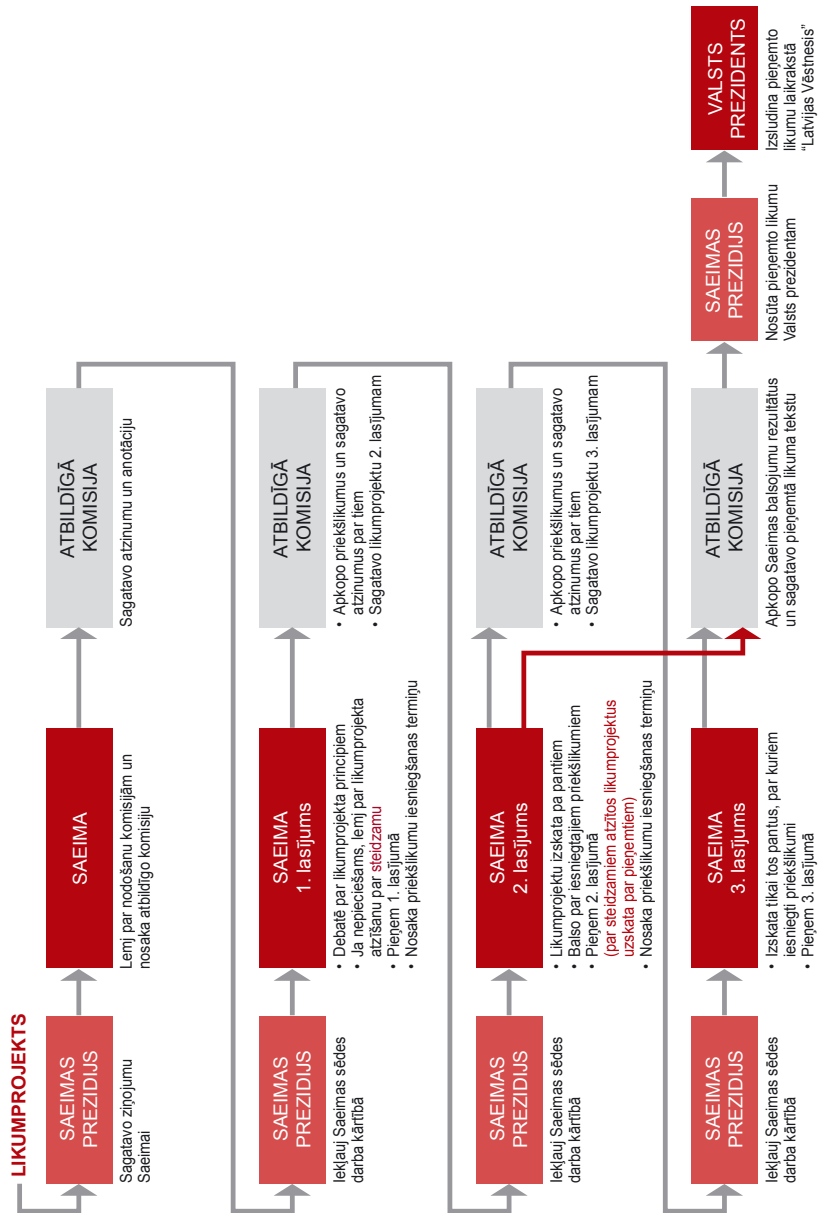
Latvijas Žurnālistu asociācija izveidojās 2010. gada sākumā, kad vairākiem masu saziņas līdzekļu žurnālistiem bija radušās konfliktsituācijas darba vidē, proti, viņuprāt, tika uzskatāmi ierobežota demokrātiski un tiesiski noteiktā preses brīvība. Tobrīd tas galvenokārt bija saistīts ar mediju īpašnieku maiņu un to slēpšanu publiskajā telpā, kā arī strīdīgā situācija ar Neo un Ilzes Naglas lietu, kad tika pārkāpta žurnālista izmantotā avota aizsardzība. Tas savukārt norāda uz faktu, ka šobrīd spēkā esošā profesionālās žurnālistikas likumdošana ir novecojusi.

Anda Rožukalne (Latvijas Žurnālistu asociācijas valdes priekšsēdētāja, Rīgas Stradiņa universitātes Komunikācijas studiju katedras vadītāja), taujāta, vai Latvija ir tiesiska valsts, veicot kratīšanu žurnālistes Ilzes Naglas dzīvesvietā, konfiscējot privāto datoru un ierosinot krimināllietu pret Neo, kas vēlējies informēt sabiedrību par valsts pārvaldes sektorā strādājošo algām, A. Rožukalne atbild: “Nē, tam nav nekādas saistības ar prettiesiskumu, Latvija parādīja, ka ir konservatīva valsts un īsti nezina, ko darīt šādās situācijās.” “Ir vērts mēģināt un darīt,” – tāda ir A. Rožukalnes atbilde uz jautājumu, vai ir vērts izstrādāt ierosinājumus Saeimā un skaidrot likumdevējiem žurnālistikā esošās problēmas. “Pilnīgi skaidrs, ka ir jābeidz tas stāvoklis, kas ir ļoti daudziem cilvēkiem, ka visu laiku ir neapmierinātība: mēs neesam vainīgi, bet ceram, ka to kāds mūsu vietā izdarīs un atrisinās. Preses brīvība nav nekāda saule, kas uzaust, tā ir jāaizstāv katru dienu. Šī sabiedrības neuzticība politiķiem, kas pamatā ir radīta politiķu visatļautības dēļ, – tā ir ļoti izdevīga pašiem politiķiem, jo tad viņi netiek traucēti no sabiedrisko organizāciju puses. Tomēr, pārkāpjot šo uzstādījumu, ir iespējams kaut ko mainīt un uzlabot. Protams, tas nav vienkārši. Tas ir tavs brīvais laiks. Neviens tev par to nemaksā. Un, iespējams, kāds nav ar to apmierināts. Bet to noteikti ir vērts darīt, jo nekas vienkārši tāpat nenotiks.”

Katram Latvijas iedzīvotājam ir iespēja izvēlēties sev saprotamāko un patīkamāko ideoloģiju, publiski izteikties un diskutēt par pastāvošo **valsts iekārtu**, un, ja viņa uzskati vai teiktais nepārkāpj pieklājības, morāles, Krimināllikuma vai Civillikuma normas, par uzskatu un viedokļa paušanu netiks piemērots sods.

LR Satversmes 65. pantā noteikts, ka tiesības iesniegt likumprojektu Saeimā pieder arī desmitajai daļai vēlētajū. Petīcijas veidā, kā to ierosinājusi platforma www.manabalss.lv, pašai sabiedrībai ir iespējams izvirzīt savus likumprojektus izskatīšanai Saeimā.

Sabiedrība var iesaistīties likumprojektu tapšanā arī tad, ja tie tiek izstrādāti Ministru kabinetā vai jau ir iesniegti Saeimā. Tādā gadījumā savas intereses ērti un efektīvi var aizstāvēt ar nevalstisko organizāciju starpniecību. Nevalstiskās organizācijas var izvirzīt konkrētus priekšlikumus un iesniegt tos par attiecīgās jomas normatīvo aktu izstrādi atbildīgajā ministrijā vai Saeimas komisijā. Sekojošā shēma ilustrē likumprojekta pieņemšanas gaitu parlamentā – NVO var piedalīties komisiju sēdēs un izteikt savus priekšlikumus.

Avots: Latvijas Republikas Saeima

Ideālā valstī likumdošanas process, kā arī pārējie politiskie procesi notiktu kā labi noregulētā pulksteņa mehānismā un absolūti godīgi, taču ne vienmēr tas atbilst realitātei. Valsts pārvalde ar katru gadu pilnveidojas, un valstī izveidota tāda institucionālā sistēma, lai pēc iespējas mazinātu valsts amatpersonu vai darbinieku ļaunprātīgu rīcību. Amatpersonu uzraudzību veic Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (**KNAB**), kuram anonīmi var ziņot par katru gadījumu, kurā kāda valsts amatpersona rīkojusies ļaunprātīgi, – ja tiek savākti pietiekami pierādījumi, **prokuratūra** uzsāk kriminālvajāšanu.

Arvien biežāk izraisa skandāli, jo amatpersonas tiek pieķertas nelikumīgā rīcībā. Tas norāda ne tikai uz to, ka daudzas amatpersonas ir negodprātīgas, bet arī uz to, ka godprātīgās amatpersonas aktīvi strādā, lai izskaustu nelikumības.

Katra normatīvā akta pieņemšanas procesu var ietekmēt, un gadījumā, ja apdraudēta godīga un caurspīdīga lēmumu pieņemšana, ir iespējams ziņot par to KNAB, tiesībsargam vai NVO, kuru mērķis ir veicināt labas pārvaldības principus, kā arī piesaistīt preses uzmanību. Tādējādi iedzīvotāji spēj sekmēt tiesiskumu valstī. Tiesībsarga birojs Latvijā ir izveidots 2007. gadā, tātad samērā vēlu, salīdzinot ar citām Baltijas valstīm. Tāpēc iedzīvotājiem vēl ir jāiemācās izmantot tiesībsarga palīdzību.

TERMINI

Tiesiska valsts – valsts, kurā ir spēkā cilvēktiesību ievērošana, vienlīdzība, likuma vienlīdzīga un atbilstoša piemērošana, kā arī taisnīguma, tiesiskās stabilitātes un samērīguma principi.

Politiskā elite – neliela, vadoša sabiedrības daļa, kuras rokās ir vara un kura pieņem lēmumus, kas ir saistoši pārējai sabiedrības daļai.

Republika – no latīņu valodas: *res* – lieta, *publicus* – sabiedrīks, tātad šā vārda burtiskā nozīme ir *sabiedriskā lieta*. Respektīvi, republika ir valsts iekārta, kurā iesaistīta visa sabiedrība. Mūsdienās ar jēdzienu *republika* tiek apzīmēta tāda valsts iekārta, kurā augstākā vara pieder uz noteiktu laiku tautas ievēlētiem pārstāvjiem.

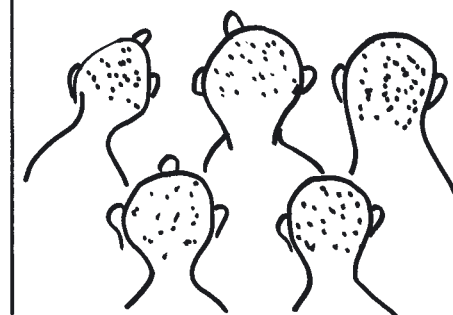
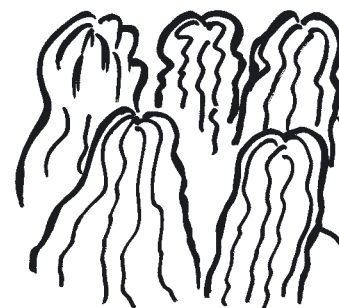
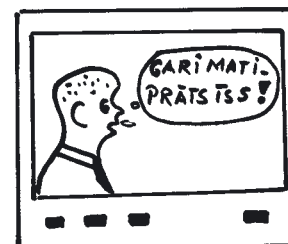
Valsts iekārta – valsts varas dalīšanas veids, kas izpaužas kā stingri noteiktas valsts institūciju savstarpējās attiecības. Valsts iekārta ir, piemēram, konstitucionāla monarhija, prezidentāla republika vai parlamentāra republika.

Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (KNAB) – iestāde, kuras galvenais mērķis ir vērsties pret korupciju ar likuma spēku, lai panāktu amatpersonām uzticētās varas godprātīgu izmantošanu valsts un sabiedrības interesēs.

Prokuratūra – valsts institūcija, kuras uzdevums ir reaģēt uz likumu pārkāpumu un nodrošināt ar to saistītās lietas izlemšanu likumā noteiktajā kārtībā. Svarīgākie no prokuratūras pienākumiem: organizē, vada un veic pirmstiesas izmeklēšanu, uzsāk un veic kriminālvajāšanu, uztur valsts apsūdzību, uzrauga sodu izpildi, uzrauga izziņas iestāžu darbu un citu iestāžu operatīvu darbību.

Tiesībsargs jeb **ombuds** – Saeimas ievēlētā amatpersona, kuras galvenie uzdevumi ir veicināt cilvēktiesību aizsardzību un sekmēt, lai valsts vara tiktu īstenota tiesiski, lietderīgi un atbilstoši tiesiskas pārvaldības principam. Tiesībsarga funkcijas ir veicināt personas tiesību un likumisko interešu aizsardzību, kad valsts un pašvaldību institūcijas ir pārkāpušas Satversmē un starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos noteiktās personas cilvēktiesības, kā arī sekmēt vienlīdzīgas attieksmes ieviešanu un diskriminācijas novēršanu, izvērtēt un veicināt labas pārvaldības principa ieviešanu valsts pārvaldē.

5. MĪTS SABIEDRĪBA IR MANIPULĒJAMA

STEREOTIPS

Nereti ir dzirdēts viedoklis, ka pilsoniskai līdzdalībai neesot sevišķas nozīmes, jo ar indivīdu vienmēr tik un tā tikšot manipulēts. Pastāv uzskats, ka pilsonis tiek izmantots kā marionete organizāciju vadītāju, mediju un tādu personu rokās, kurām ir politiskā un ekonomiskā ietekme.

Kādēļ gan medijos pastiprināti sekot valstī notiekošajam, ja arī tos ietekmē dažādi politiķi, kas, iespējams, veido *propagandu*? Kā konstatējuši Anda Rožukalne un Valdis Krebs, mediji un politiķi savā starpā ir ļoti cieši saistīti.²⁷ Kādēļ gan iesaistīties partijās, ja to darbību nosaka atsevišķi līderi un pārējiem nav lielas teikšanas? Šādi un vēl citi jautājumi, šaubas par citu sabiedrības locekļu godprātību, izplatot informāciju un mērķtiecīgi koordinējot cilvēkresursus, liek indivīdam distancēties no visa, kas saistīts ar politiku.

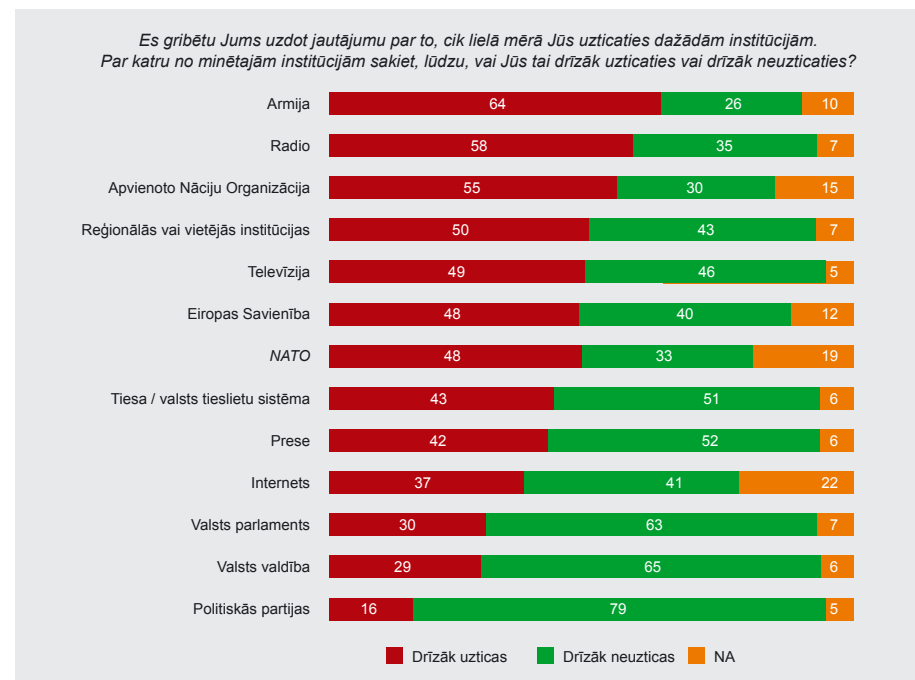
CĒĻONI

Sabiedrības uzticība medijiem ir lielāka nekā politiskajām partijām, valdībai vai Saeimai (sk. diagrammu nākamajā lpp.).²⁸ Tomēr ne visi mediji ir pelnījuši šo uzticību. Vairāki Latvijas mediji ir politisko partiju rupori, tā dēvētie *oligarhu* interešu pārstāvji vai arī vienkārši simpatizē noteiktām ideoloģijām un politiskajiem spēkiem, kā tas novērojams arī citās valstīs. Svarīgi apzināties, kādas partijas vai ideoloģijas katrs konkrētais medijs aizstāv.

Latvijas medijos bieži vien parādās nevis fakti, bet gan viedokļi ar mērķi pārliecināt lasītāju par to vai citu patiesību. Problēmas cēlonis ir viedokļu rakstu jaukšana ar ziņām – ziņas netiek skaidri nodalītas no rakstiem, kas informāciju pasniedz ar konkrētu viedokli.

27 Anda Rožukalne, Valdis Krebs, "Mediji un politiķi: vienā tīklā saistīti", *Ir*, <http://www.ir.lv/medijukarte/>.

28 "Eurobarometer 72", *Sabiedriskā doma Eiropas Savienībā*, 2009. gada rudens, 21.lpp.

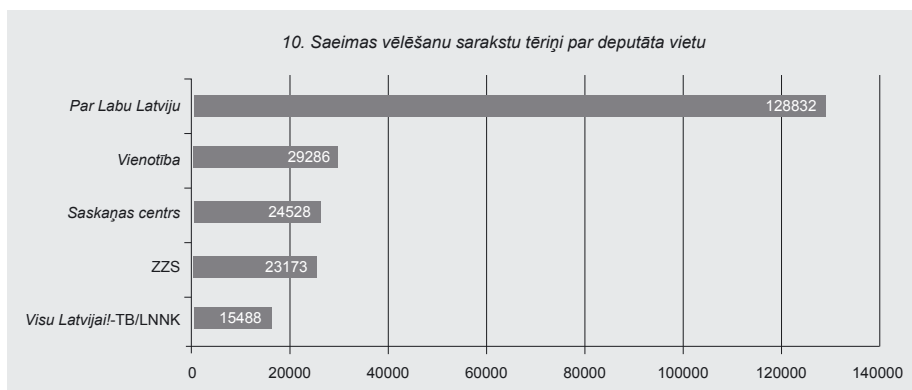

Avots: Eurobarometer 72, Nacionālais ziņojums – Latvija, 2009. gada rudens, 21. lpp.

ATSPĒKOJUMS

Cilvēks ir pietiekami prātīgs, lai nenoticētu jebkuram no malas izskanējušam viedoklim. Protams, indivīds turas pie tāda vai cita viedokļa, bet katram formējas sava attieksme un katrs izdara *izvēli*, kam ticēt. Ir jāveicina apspriedes sabiedrībā, lai indivīdi varētu iepazīties ar iespējamiem dažādiem viedokļiem. Mūsdienās, kad ir plaša informācijas pieejamība, sabiedrība ir grūtāk manipulējama, jo ziņas indivīdu sasniedz caur dažādiem informācijas kanāliem. Tiek uzskatīts, ka politiķi ir galvenie un veiksmīgākie sabiedrības manipulatori.

“Partijas, kuras tērē visvairāk naudas pirmsvēlēšanu kampaņā, iegūst visvairāk vietu vēlēšanās,” – viens no skaļākajiem šāda uzskata kultivētājiem pēdējos gados ir bijis Andris Šķēle. Pēc 10. Saeimas vēlēšanām Latvijas Televīzijas intervijā viņš apgalvoja, ka vēlēšanās uzvarējušās partijas “par šādu naudu var nopirkt jebkurus vēlēšanu rezultātus”, piemirstot, ka politiskā apvienība **Par Labu Latviju** pirmsvēlēšanu kampaņā no visām partijām ir iztērējusi visvairāk līdzekļu (128 832 LVL par vienu deputāta vietu) un ieguvusi tikai 8 vietas Saeimā (sk. grafiku zemāk).²⁹ 10. Saeimas vēlēšanu rezultāti pierāda, ka vēlētajus nav iespējams nopirkt ar grandiozām, vērienīgām sabiedrisko attiecību kampaņām.

Ja esi manipulējams, tad ar tevi manipulēs, – ja ir aitas, ir cirpēji. Manipulējamība atkarīga gan no mediju patērēšanas paradumiem, kvalitātes un daudzuma, gan no spējas kritiski domāt un analizēt medijos pieejamo informāciju.

To, ka pilsoņi nav manipulējami, parāda visuzskatāmākais piemērs – 2010. gada Saeimas vēlēšanu rezultāti. Tie nav tikai abstrakti skaitļi, kas atspoguļo Latvijas iedzīvotāju balsu sadalījumu, tiem ir krietni lielāka nozīme. Vēlēšanu rezultāti parāda, ka tos nav iespējams *nopirkt* ar solījumiem un grandiozām reklāmas un sabiedrisko attiecību kampaņām. Turklāt 10. Saeimā deputātu sastāvs nomainījies par aptuveni 60%. Rezultāti parāda, ka Latvijas iedzīvotāji vairāk domā, analizē, izprot politiskos procesus un ir spējīgi pieņemt lēmumus atbilstoši savai izpratnei par notiekošajiem procesiem sabiedrībā un valstī.

²⁹ “Visdārgākā deputāta vieta Saeimā izmaksājusi “Par Labu Latviju”, vislētāk – VL-TB/LNNK”, 07.11.2010. *Delfi.lv*, <http://www.delfi.lv/news/national/politics/visdargak-deputata-vieta-saeima-izmaksajusi-par-labu-latviju-visletak---vl-tblnnk.d?id=35039691>.

Jāapzinās, ka demokrātiskā sabiedrībā, eksistējot plašam mediju klāstam, pieaug informācijas apjoms un iespējas izvēlēties. Tās var izmantot savā labā, novēršot manipulācijas iespēju. Tikai vairāku masu mediju patērēšana ļauj saprast notiekošo pilnībā. Mūsdienās, kad pieejami plaši interneta resursi, turklāt par politiku rakstošo resursu klāsts ir samērā plašs, iespējams izvēlēties vairākus savām interesēm atbilstošākos medijus. Gadījumos, kad masu mediji sniedz pretrunīgu informāciju, nepieciešams uzdot jautājumu *kāpēc?*, kas ļautu pašam iekšēji lauzt stereotipu par to, ka sabiedrība ir viegli vadāma.

Profesionāli žurnālisti *ziņas* veido, abstrahējoties no aplūkotās tēmas un objektīvi atspoguļojot faktus. Ziņām žurnālistikā ir jābūt neitrālām, saturā neatspoguļot simpātijas pret kādu viedokli. Netiek izmantota ierāmēšana (angļu val.: *framing*) – noteiktu vārdu lietojums, lai vēstījumu emocionāli iekrāsotu. Tiek atspoguļoti fakti, nevis vērtības, aculiecinieku teiktais, nevis atstāstījumi, faktus iegūst no vairākiem atšķirīgiem avotiem un atspoguļo visus vai vismaz galvenos viedokļus par aplūkoto jautājumu. Netiek noklusēti atšķirīgi viedokļi, netiek veiktas interpretācijas un minējumi, kā arī netiek rakstīts no noteiktu vērtību (piemēram, nacionālisma) skatpunkta.

Lasot *viedokļa rakstus*, teksta kritiska analīze sevī iekļauj izvairīšanos no aklas sekošanas dažādiem emocionāliem argumentiem, nepamatotām atsaucēm uz nesaistītas profesijas autoritātēm, sabiedrības vairākumu, tukšiem, nedefinējamiem saukļiem un mērķiem. Lasot tekstu, jāpievērš uzmanība, ko autors cenšas ar to pateikt, kādus argumentus izmanto, kādi ir vārdos neizteiktie pieņēmumi un cik tie ir pamatoti. Izmantotie argumenti, atsauces un konkrētība ļauj novērtēt viedokļa raksta kvalitāti.

Tomēr pats galvenais ir nejaukt ziņas ar viedokļa rakstiem. Bieži novērojami gadījumi, kad nav skaidri nošķirts, kuri ir viedokļa raksti un kuri – ziņu raksti. Rezultātā lasītājs viedokļa rakstu var uztvert par ziņām, kurām pēc būtības jābūt neitrālām, un viedokli pieņemt kā neapgāžamu patiesību, neatstājot vietu savam viedoklim un iespējai likt lietā savas analītiskās spējas. Ja medijs viedokļa rakstus apzināti uzdod par ziņām, notiek manipulācija ar sabiedrību. Viedokļu raksti paši par sevi nav slikti – gluži otrādi, tie parasti vairāk veicina domāšanu, ir dziļāki un analītiskāki nekā ziņas, kas bieži ir pavisam virspusējas un sausas. Būtiskākā ir ziņu un viedokļa rakstu nošķiruma esamība vai, ja tādas nav, tad prasme tos atšķirt savā starpā.

Šajos teksta fragmentos skaidri redzamas ziņu un viedokļa raksta atšķirības.

ZIŅAS

“Baltkrievijas finansiālā situācija saasinājās šā gada sākumā, sakarā ar Baltkrievijas sociālās politikas un prezidenta Aleksandra Lukašenko pirms pagājušā gada decembra prezidenta vēlēšanām doto solījumu spiedienu valsts budžetam. Pagājušās nedēļas sākumā Baltkrievijas Centrālā banka paziņoja par Baltkrievijas valūtas – rubeļa – oficiālu devalvāciju.”³⁰

VIEDOKĻA RAKSTS

“Taču, kā nereti gadās, devalvācija nevis veicināja ekonomikas efektīvāciju, bet gan ļāva no tās izvairīties. Lukašenko tāpat kā mūsu pašu politiķi – devalvatori domāja, ka lietderīgāk būtu Valūtas fonda līdzekļus nokurināt, lai “sildītu ekonomiku”, tāpēc SVF nauda tika izmantota nevis valsts pārvaldes un tautsaimniecības efektivitātes celšanai, bet gan masīvai ekonomikas stimulēšanai. Pusotra gada laikā valsts izsniegto aizdevumu apjoms uzņēmumiem pieauga par gandrīz 50% jeb 10 triljoniem rubļu (apmēram 1,9 miljardiem latu). Ja ar to vēl nepietika, pirms prezidenta vēlēšanām pagājušā gada decembrī Lukašenko būtiski paaugstināja algas un pensijas.”³¹

Nevar pajauties uz mediju karšu, politiku un mediju savstarpējās ietekmes analīzi vien – nepieciešams arī sekot jaunumiem par mediju tīpašnieku maiņu, jo tā var pilnībā pārmainīt medija kvalitāti. Profilakse: pastāvīga mediju salīdzināšana un kritiska izvērtēšana.

Iespēju manipulēt ar pilsoņiem atspoguļo tieši tas, vai katrs no viņiem veic informācijas salīdzināšanu vai patērē tikai vienu noteiktu masu mediju un tā sniegto informāciju. Tāpat gadījumos, ja šķiet, ka notikusi manipulācija ar sabiedrību, ir iespējams atsaukties uz demokrātiskā valstī pieejamajām pilsoņa tiesībām. Viena no iespējām cīnīties pret manipulācijas varbūtību ir nemitīga informācijas salīdzināšana.

30 “Baltkrievija lūdz aizdevumu SVF”, *Ir*, <http://www.ir.lv/2011/6/1/baltkrievija-ludz-aizdevumu-svf>.

31 Pauls Raudseps, “Kā iedzīt valsti bankrotā”, *Ir*, <http://www.ir.lv/2011/6/6/ka-iedzit-valsti-bankrota>.

TERMINI

Propaganda – gan patiesas, gan maldīgas informācijas masveida izplatīšana, lai panāktu pēc iespējas lielāku un plašāku rezonansi visā sabiedrībā ar mērķi gūt savtīgu labumu. Tā ir dažādu ideju, uzskatu un teoriju sistemātiska izplatīšana ar mērķi iegūt piekritējus, kā arī pamudināt cilvēkus uz noteiktu rīcību.

Oligarhs – persona, kura, izmantojot savu materiālo stāvokli, mēģina ietekmēt vai ietekmē politiskos lēmumus. Šai personai ir gan ietekmīgs finansiālais stāvoklis, gan politiskā un mediju ietekme.

Ziņas – materiāls ar informāciju, kas uzskatāma par sabiedrībai svarīgu un atbilst reportāžas žanram kā īss un informatīvs notikuma izklāstījums.

Viedokļa raksts – materiāls ar informāciju, kas ne tikai informē par notikumu, bet arī piedāvā viedokli, analītisku skatījumu: aktualitātes interpretē, sasaistot kontekstā ar citiem notikumiem.

6. MĪTS

SABIEDRĪBAI IR VIENĀDAS INTERESES

STEREOTIPS

Nereti medijos, sabiedrībā, amatpersonu un it īpaši nacionāli noskaņotu politiķu izteikumos mēs dzirdam par *tautas interesēm*, *sabiedrības interesēm*, kādas konkrētas *nācijas interesēm*, kopīgiem uzdevumiem, mērķiem un tamlīdzīgi.

Sevišķi bieži *sabiedrības intereses* tiek piesauktas, kritizējot Ministru kabineta vai Saeimas darbu: “*Visa tauta taču vēlas lielas pensijas un algas, bezmaksas izglītību un medicīniskos pakalpojumus. Kā vēlētās amatpersonas to neredz un nesaprot?*”

Šie pāris apgalvojumi lieliski atspoguļo vārdu salikuma *sabiedrības intereses* būtību. Vārdu salikums *sabiedrības intereses* tiek izmantots, attiecinot kādas noteiktas domubiedru grupas intereses uz visu sabiedrību un tādējādi cenšoties tām piedēvēt daudz lielāku nozīmi. Kā mēs redzam, ar *sabiedrības interesēm* var pamatot jebko. Lai arī valsts mērogā var uzskatīt, ka sabiedrībai patiešām ir atsevišķas kopīgas intereses – valstiskums, suverenitāte, drošība, labklājība u.c., taču sabiedrības iekšienē intereses ir daudzšķautņainas un nereti pat savstarpēji izslēdzošas, tāpēc nereti risināmas kompromisa ceļā.

CĒLOŅI

Šis ir uzskatāms par vienkāršu un efektīvu retorikas paņēmieni, ko izmanto visur pasaulē. Pašos pamatos tam ir loģikas likumu nezināšana, proti, dažu cilvēku vai kādas sabiedrības grupas interešu nepamatota attiecināšana uz visu sabiedrību. *Sabiedrības interešu* piesaukšana ir ļoti populāra, jo Atmodas laikā šis arguments sabiedrības mobilizēšanai cīņā ar okupācijas režīmu tika izmantots nepārtraukti: šajā periodā sabiedrības vairākumam bija viena kopīga interese – Latvijas neatkarība, taču jāatceras, ka tā nebija visas sabiedrības vēlme, jo Latvijas neatkarības idejai bija arī pretinieki.

Šāda apelēšana pie *sabiedrības interesēm*, *tautas gribas* un *tautas ideāliem* bieži vien atspoguļo klaju demagoģiju – runātāja vēlmi izpatikt kādai sabiedrības daļai – vai arī neviltotu ideālismu. Vairums cilvēku patiešām tic, ka visi domā tāpat kā viņi, un uzskata, ka citādi viedokļi konkrētajā jautājumā nevar pastāvēt, vai arī pat spēlējas ar nedemokrātisko, autokrātisko domu, ka visiem jāpiekrīt viņiem un citādi domājošie principā domā nepareizi. Ilūzija, ka visiem ir tādas pašas intereses kā man, noved pie secinājuma, ka valsts vara – Saeima, Ministru kabinets, Valsts prezidents – neredz visas *sabiedrības kopīgās intereses*, un tas neizbēgami izraisa vilšanos politikas procesos un valstī kopumā notiekošajā.

ATSPĒKOJUMS

Lai arī valstiskā līmenī sabiedrībai ir nepieciešamas iepriekš minētās pašsaprotamās vērtības – valstiskums, drošība, sabiedrības labklājība un stabilitāte –, tomēr ar minētajām vērtībām nav korekti pamatot jebkuras individuālas vai atsevišķas grupas intereses. Pat ja pieņemam, ka šāds retorikas paņēmieni būtu pamatots, tas atspoguļo neizpratni par demokrātijas pamatiem. Demokrātija nav patiesības meklēšana un savas grupas interešu uzspiešana citiem, lai arī tās šķiet subjektīvi labas, bet gan kompromisu meklējumi starp plašām interesēm, kādas pastāv sabiedrībā.

Dažādu indivīdu grupu un pat sabiedrību starpā pastāv nesavienojamas vērtības, pēc kurām cilvēki vada savas dzīves. Piemēram, tādi vērtību pāri kā *brīvība* – *vienlīdzība* un *taisnīgums* – *līdzcievība* var šķīst pretrunīgi un grūti salīdzināmi. Balstoties uz pretējām vērtībām, mums var būt pilnīgi atšķirīgi pasaules skatījumi un mērķi. Piemēram, ja visaugstāk tiek vērtēts taisnīgums, tad noziedzniekam būtu jāatmaksā ar to pašu, ko viņš nodarījis saviem upuriem. Savukārt, ja visaugstāk tiek vērtēta līdzcievība, tad pieņemams ir uzskats, ka sabiedrībai jābūt labākai par noziedznieku, jācenšas izprast viņa rīcību un darīt visu, lai pēc soda izciešanas viņš vairs nekad neatkārtotu noziegumu un spētu atkal iekļauties sabiedrībā. Neviens no šiem uzskatiem nav kļūdains un nepamatots. Pastāvot šādām atšķirīgām vērtībām dažādu grupu starpā, nav korekti censties uzspiest sabiedrībai savas vērtības, apgalvojot, ka tās ir labākas par citām un universālas visiem.

Saskaņā ar vides aizstāvju biedrības *Zemes draugi* viedokli sabiedrības interesēs ir aizliegt ģenētiski modificētas pārtikas audzēšanu;³² saskaņā ar atsevišķu uzņēmēju viedokli sabiedrības interesēs ir vēsturisku koka ēku nojaukšana;³³ saskaņā ar nacionālistu viedokli tautas interesēs ir kopt savas unikālās garīgās vērtības;³⁴ saskaņā ar *Vienotības* ekonomikas ministra Andra Vilka viedokli “2011. gada valsts budžets ir Latvijas sabiedrības interesēs”.³⁵

32 “Ilgtspējības principos un sabiedrības interesēs balstītas ĢMO politikas veidošana Latvijā”, *Sabiedrības integrācijas fonds*, <http://lsif.lv/node/858>.

33 Jānis Vilnītis, “Atkal jau “nojaukt nevajag saglabāt””, 18.06.2007. *LA.lv*, http://la.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=247522&catid=178:arhivs&Itemid=272

34 Jānis Sils, “Vai tautas intereses ir fikcija?”, 09.03.2009. *Nacionālisti.lv*, <http://www.nacionalisti.lv/raksts/152>.

35 “Andris Vilks: 2011. gada budžets ir Latvijas sabiedrības interesēs”, 03.12.2010. *Apollo.lv*, <http://www.apollo.lv/portal/news/articles/222442>.

Liela daļa nevalstisko organizāciju apliecina, ka darbojas sabiedrības interesēs. Bieži gan tas ir diskutabls jautājums, tāpat kā, piemēram, ģenētiski modificēto organismu priekšrocības un trūkumi. Tomēr ir iespējams izvērtēt, kas būtu nevis visas sabiedrības, bet gan tās vairākuma interesēs, kā tas veiksmīgi izdevies *Zemes draugiem*. Jāatceras – nekad nedrīkst vispārināt, ka darbība, lēmumu pieņemšana notiek visas sabiedrības interesēs, jo vienmēr būs kāds, ar kura interesēm tā ir pretrunā.

Ance Gobiņa (*Zemes draugu* projektu koordinatore, kustības *Brīvs no ĢMO* veidotāja) ir nodrošinājusi ievērojamus panākumus nevalstiskās organizācijas *Zemes draugi* un kustības *Brīvs no ĢMO* rīkotajā akcijā pret ģenētiski modificēto organismu (ĢMO) izmantošanu zemkopībā un realizēšanu Latvijas veikalos plauktos.

Ance pirms kāda laika atrada sev domubiedrus un sāka aktīvi domāt par to, kā informēt Latvijas sabiedrību. Kāds no aktīvīstiem bija uzzinājis par Saeimā izsludināto likumprojektu saistībā ar marķējumiem uz pārtikas produktu iepakojumiem, kuru sastāvā ir ĢMO, kā arī par ideju atdalīt ĢMO pārtiku, veikalos novietojot to speciāli iezīmētos plauktos. Domubiedru grupa veiksmīgi izveidoja kontaktus ar *Zemes draugu* organizāciju, kuras paspārnē izveidota kustība *Brīvs no ĢMO*. Savstarpēji sadarbojoties, minētās organizācijas informēja politiķus par ģenētiski modificēto kultūraugu audzēšanas ietekmi uz cilvēka organismu un vidi. Tā rezultātā Latvijas pozīcija Eiropas Savienībā ĢMO jautājumā bija: "Latvija ES līmenī konsekventi iebilst pret ĢMO audzēšanu un arī turpmāk saglabās šādu nostāju, kā arī Latvijai ir pārāk maza teritorija, tādēļ tajā nav pieļaujama eksperimentēšana ar ĢMO audzēšanu."

Ja vairākiem konkrētā sabiedrībā esošiem indivīdiem pastāv kopīgas intereses, tie viegli nonāk pie kopsaucēja par vienu mērķi, kā arī (tas gan notiek retāk) par ceļu, kā šo mērķi sasniegt. Domubiedri var apvienoties sabiedriskajās organizācijās – dalība kolektīvās grupās un organizācijās ar kopīgiem mērķiem ir atslēga uz vienotiem un pārdomātiem lēmumiem. Tomēr ir būtiski ņemt vērā to, ka ne viss, ko sabiedrība vai tajā esošās grupas vēlas, ir reāls un reāli īstenojams, nepieciešams vai pat pamatojams.

Parasti atsaukšanās uz *sabiedrības interesēm* vai *tautas kolektīvu gribu* iet roku rokā ar nekonkrētām un abstraktām prasībām, izteikumiem. Apelējot pie *sabiedrības interesēm*, politiķi nereti nodarbojas ar demagoģiju un rotaļājas ar sabiedrības ideāliem, kuri ne vienmēr ir īstenojami. Tādējādi, atsaucoties uz *sabiedrības interesēm*, pamatot ir iespējams jebko.

Pat, ja savas grupas intereses ir saprastas, kā arī konkrēti, argumentēti pamatotas un skaļi izteiktas, jāņem vērā, ka pastāv arī citu grupu intereses. Turklāt, vērtējot valsts prioritātes, jāvadās no valstiska, nevis individuāla mēroga domāšanas. Valstiska domāšana ir tāda, kas aptver pēc iespējas vairāk interešu grupu vēlmju un cenšas gūt iespējami lielāku kopējo labumu.

Valstij kopumā var būt izdevīgi pavisam citādi mērķi nekā atsevišķai interešu grupai. Tādējādi tiek apliecināta viena no politiskā procesa pamatiezīmēm, proti, ka politika ir kompromisu māksla, ar kuras palīdzību sabiedrībā esošās dažādās interešu grupas spēj vienoties par iespējami lielāku labuma guvēju daudzumu no pieņemtajiem lēmumiem.

7. MĪTS

LĪDZDALĪBA IR VELTĪGA RESURSU IZŠĶĒRDĒŠANA

STEREOTIPS

Tiek uzskatīts, ka iesaistīšanās sabiedriskajos procesos patērē ievērojamus finanšu līdzekļus, aizņem daudz laika, kā arī prasa zināšanas par iesaistīšanos un lēmumu pieņemšanas procesu. Bieži vien pilsoniskās līdzdalības gaitā nepieciešams iepazīties ar lielu informācijas daudzumu un efektīvai līdzdalībai vajadzīga iepriekšēja pieredze. Tādējādi pilsoniskā līdzdalība pārsteidzošā kārtā kļūst par nelielas, izredzētas sabiedrības daļas privilēģiju. Neraugoties uz to, ka indivīdi ir kompetenti un zinoši jautājumos, kas viņus skar vistiešāk, aktīvai iesaistei var pietrūkt laika, finanšu un citu resursu.

Tāpat pilsoniskā līdzdalība pēc savas būtības negarantē, vai pilsoņi vispār panāks sev vēlamus rezultātus, kā arī vai šos rezultātus varēs sasniegt vēlamajā laika periodā, kas visbiežāk ir mazāks, nekā nepieciešams, lai ietekmētu lēmumus un virzītu jautājumus izskatīšanai. Savukārt iesaistīšanās politiskajos procesos var izraisīt vienaldzīgu vai pat negatīvu un noraidošu attieksmi, jo cilvēki, kas iesaistās politikā, tiek uztverti kā personas, kas rīkojas savtīgos nolūkos. Šā iemesla dēļ par politiku tiek domāts kā par kaut ko netīru – politiskie procesi šķietami vienmēr notiek kāda interesēs, ko citi pilsoņi nevar ietekmēt.

CĒLOŅI

Uzskats, ka pilsoniskā līdzdalība ir vēltīga resursu izšķiešana, radies no negatīvas pilsoniskās līdzdalības pieredzes, kas var būt gan personiska, gan arī dzirdēta no paziņām vai medijiem.

Ja pilsonis ir rakstījis amatpersonām vēstules, devies piketēt vai "turējis tkšķi" par saviem domubiedriem, kas piedalījušies šādās aktivitātēs, taču šīs līdzdalības formas nav nesušas nekādus rezultātus vai arī rezultāti ir nenozīmīgi, indivīdam pamatoti veidojas attieksme, ka vēstuļu rakstīšana vai protestēšana ir neefektīva – rezultāti neattaisno ieguldītos resursus, piemēram, laiku un naudu.

Pastāv šķietami pamatots priekšstats, ka lielākajai daļai pilsoniskās līdzdalības aktivitāšu nepieciešami naudas līdzekļi vai laiks. Piemēram, lai dotos uz vēlēšanām ārpus pilsētām, visbiežāk ir nepieciešams aizbraukt līdz tuvākajam vēlēšanu iecirknim, taču transportam vajadzīgi naudas līdzekļi. Savukārt piketi parasti ilgst vairāk par vienu stundu. Pilsonim ir jārēķinās ar izšķiestu darba dienu, kuru varēja pavadīt, pelnot iztikas līdzekļus.

"Vieglāk ir samierināties ar situāciju un nedarīt neko, jo laiks, kas tiek pavadīts, cenšoties novērst netaisnību, visbiežāk ir vērtīgāks par ieguvumu, vēl jo vairāk, ja pavada apziņa, ka nekas nemainīsies un nekāda ieguvuma vispār nebūs."

(Kārlis Blūmentāls, uzņēmējs)

Rezultātā sabiedrība vērsas pret politiskajām un administratīvajām netaisnībām tikai ar pakurnēšanu vakarā pie televizora ekrāna virtuvē, jo dziļāka politisko procesu izziņāšana un analizēšana, kā arī iesaistīšanās valsts pārvaldes kompetencē esošo problēmu risināšanā prasa vērtīgos laika vai naudas resursus.

ATSPĒKOJUMS

Mītam par to, ka līdzdalība prasa lielus laika, materiālos un intelektuālos resursus, ir visai maz pamatojuma. Lielisks piemērs ir klasiskākie un vienkāršākie līdzdalības veidi – vēlēšanas, referendumu un piketi.

Katra demokrātiskas valsts pilsoņa pienākums ir aizstāvēt savas intereses, piemēram, piedaloties vēlēšanās. Savu interešu pārstāvēšana neizslēdz arī visas sabiedrības kopīgo interešu pārstāvēšanu, bet gan tieši to veido – sabiedrības intereses veidojas, summējoties dažādajām indivīdu interesēm. Saeima ir vēlētajū interešu un vērtību summa jeb sabiedrības spogulis.

Vēlēšanas ir demokrātisko valstu priekšrocība, ļaujot valsts pilsoņiem pašiem lemt savu likteni un būt atbildīgiem par ievēlētajām personām, nevis palikt mājās un pašauties uz partiju godīgumu. Atbildīgi vēlot un neļaujot nevienam nopirkt savu balsi, tiek parādīta tava atbildības sajūta pašam pret sevi un arī valsti, kurā dzīvo.

Saeimas vēlēšanas notiek reizi četros gados. Vēlētāji savas balsis atdod tiem politiķiem, kurus uzskata par cienīgiem šos gadus pārstāvēt viņus Saeimā. Tev kā vēlētajam ir iespējams pavisam vienkāršs rīcības plāns:

- 1) izpēti sev pieejamos medijus, rakstus un pārraides par politiķiem, partiju piedāvājumu (lielisks veids, kā ātri noskaidrot vēlamo informāciju par deputātu kandidātiem, ir *Sabiedrības par atklātību – Delna* izveidotā mājas lapa www.kandidatiuzdelnas.lv; kā arī www.cvk.lv, www.gudrasgalvas.lv, *Pielaiko partiju*);
- 2) izvēlies vēlēšanu sarakstu, kurā esošie deputātu kandidāti, tavuprāt, ir viscieņīgākie pārstāvēt tevi Saeimā;
- 3) noteiktajā datumā paņem pasi un dodies uz tuvāko vēlēšanu iecirkni vēlēt!

Ja ir zināšanas, kur meklēt informāciju, un ikdienā ir lasītas, klausītas vai skatītas ziņas, iespajds par dažādām partijām un to kandidātiem noteikti jau ir radies, tādēļ gatavošanās vēlēšanām neprasa tik daudz laika. Izņemot ārkārtas gadījumus, Saeimas vēlēšanas notiek reizi četros gados – tik retam un ietekmīgam pasākumam būtu jārezervē laiks jau iepriekš. Pastāv iespējas no aktualitāti zaudējušajām ziņām atsaukt atmiņā dažādu partiju deputātu balsojumus, kā arī viņu attieksmi pret savu darbu un pieņemt attiecīgu lēmumu, dodoties vēlē.

Jānis Dombrava (nacionālās apvienības VL-TB/LNNK 10. Saeimas deputāts) ir jaunākais Saeimas deputāts (22 gadi) un parlamentā ir ievēlēts pirmo reizi. Partijā "Visu Latvijai!" Jānis ir darbojas kopš 16 gadu vecuma, un galvenais vadmotīvs, kāpēc viņš iesaistījies šajā politiskajā spēkā, ir tās principi un patriotiskā nostāja. *"Nokļūšana kandidātu sarakstā nav nekas ārkārtējs. Kandidātu sarakstā var nokļūt jebkurš aktīvs jauniešs, kuram piemīt nepieciešamās īpašības un interese par politiku," stāsta Jānis.* Viņš uzskata, ka morāles principu pagrimums ir tas, kas traucē politiķiem un politiskajām partijām kopumā atgūt sabiedrības uzticību. Par piemēru Jānis min konkrētu politisko spēku: *"Varat ieskatīties viņu programmā un paskatīties, kā viņi ir balsojuši par vecāku pabalstiem. Liekulīgi ir publiski paust un priekšvēlēšanu programmā ierakstīt atbalstu jaunajām ģimenēm un demogrāfijas problēmu risināšanai, bet Saeimas balsojumos balsot pret demogrāfijas problēmu risinošiem grozījumiem."*

Tomēr Jānis ir optimisma pilns un uzskata, ka ar darbu, pacietību un vērtīgumu, pamanot deputātu un politiķu negodprātību, lēnām, bet daudz var panākt. *"Zemu politisko kultūru var mainīt domāšanas maiņa. Esmu vairākkārt darījis zināmas konkrētu deputātu izdarības Saeimā, piemēram, nesekošanu līdz liķumprojektiem, kartīšu cilāšanu, runāšanu pa mobilo tālruni, izteikumus u.tml. Tas viss liek politiķiem vairāk sevi disciplinēt."*

Nepiedaloties vēlēšanās, mēs varam nākotnē pazaudēt laiku un materiālos līdzekļus nesaldzināmi lielākā mērā, jo mūsu interesēm un vērtībām neatbilstoša Saeima pieņems arī mums nevēlamus lēmumus, kas ietekmēs visu sabiedrību. Ir nepieciešams doties uz vēlēšanām, lai novērstu sev šādas problēmas nākotnē.

Ir būtiski apzināties, ka ne vienmēr indivīds vai indivīdu grupa var viegli īstenot savas intereses, jo mēdz būt situācijas, kurās notiek interešu sadursme. Piemēram, vides aizstāvju interese var nonākt pretrunā ar ražotāju interesēm. Demokrātiskā valstī maksimāli tiek ievērots arī to grupu viedoklis, kuru interese ir mazākumā – ar noteikumu, ka arī mazākumgrupas aktīvi pauž savas intereses un vēlmes. Šos principus ir iespējams vērot realitātē – Saeimā tiek ievēlēti deputāti no dažādām partijām, kas pārstāv dažādas vērtības. Jo vairāk cilvēku nobalso par tavas vērtības pārstāvošo partiju, jo lielāka šai partijai ir ietekme lēmumu pieņemšanā. Demokrātijā notiek pastāvīga interešu sadursme, kur priekšrocības iegūst tie, kas aktīvāk apvienojas un sadarbojas.

Piemēram, ja iedzīvotāji neapmeklē sabiedriskās apspriedes par parka saglabāšanu un neapbūvēšanu, virsroku gūst būvnieki, kuru interese ir pretējas.

Sabiedriskās apspriedes uzskatāmas par vienu no sabiedrības līdzdalības formām, kurā iedzīvotāji var paust savu viedokli un iestāties par savām interesēm. Analizējot Rīgas Domes Pilsētas attīstības departamenta izveidoto "Sabiedrisko apspriedes meklētāju", iespējams iegūt informāciju par notikušajām sabiedriskajām apspriedēm Rīgas pilsētā. Liela nozīme iedzīvotāju līdzdalībai publiskajās apspriedēs ir gadījumos, kad plānotie projekti skar konfliktsituāciju teritorijas, kuras saistāmas ar iedzīvotāju drošību vai izteiktu dzīves vides kvalitātes pasliktināšanos. Sabiedriskās apspriedes uzskatāmas par būtisku demokrātiskas pārvaldības instrumentu, kas veicina sabiedrības līdzdalību, nodrošinot personai tiesības izteikt savu viedokli un tikt uzklautātai jautājumos, kas skar tās dzīvi.

Līdzdalība ir sava veida barter – nākas ieguldīt laiku, pūles, dažkārt arī materiālos resursus, lai panāktu savu interešu piepildījumu. Diezgan precīzi ar līdzdalību saistīto atbildību raksturo Raiņa vārdi: *Ikvienam ir roka jāpieliek, / Lai lielais darbs uz priekšu tiek!*

Visas labās lietas dzīvē nāk ar pūlēm. Ne vienmēr tām jābūt lielām un nogurdinošām, bet jāatceras, ka, vēloties saņemt ko pretī, kaut kas arī ir jāiegulda.

Arī cita veida pilsoniskā līdzdalība var dot dažādus ieguvumus, kas ar uzviju kompensē laiku un materiālos izdevumus. Piemēram, darbība nevalstiskajās organizācijās ir lieliska iespēja:

- 1) atrast un iepazīt domubiedrus kādā noteiktā jomā;
- 2) pārstāvēt savas intereses ievērojami efektīvāk – grupā, nevis pa vienam, jo grupas viedoklī vairāk ieklausās;
- 3) iegūt darba tirgū bieži pieprasīto pieredzi un iemaņas darbam komandā, darbam ar cilvēkiem un vadībā;
- 4) gūt gandarījumu par paveiktajām pozitīvajām pārmaiņām, par savas un sabiedrības dzīves uzlabošanu.

No malas varētu šķist, ka piketi aizņem pārāk daudz laika – tiek zaudēta vesela darba diena, jo parasti tie ilgst stundām, taču tas nav viennozīmīgi. Dažādu nozaru darbinieki apvienojas **arodbiedrībās**, lai kopīgiem spēkiem spētu aizsargāt savas intereses. Arodbiedrību rīkoto piketu, mītiņu un demonstrāciju gadījumā darbiniekiem

konkrētā pasākuma diena tiek apmaksāta. Arodbiedrība samaksā darbiniekam par darbā kavēto dienu, ja viņš to pavada pie Saeimas, Ministru kabineta vai citas institūcijas ēkas.

Pilsoniskā līdzdalība ir nevis resursu šķiešana, bet to pavairošana – iesaistoties valsts un sabiedrības dzīves uzlabošanā, mēs katrs individuāli iegūstam dažādus labumus. Pirmkārt, iesaistoties tiek iegūti domubiedri – cilvēki, kuri interesējās par tādiem pašiem jautājumiem un ar kuriem apvienojoties ir lieliskas iespējas sasniegt vairāk. Ja tevi uztrauc, piemēram, Daugavas piesārņošana, ir daudz vieglāk vērsties ar sūdzībām un ierosinājumiem attiecīgajās iestādēs, ja neesi viens, bet kopā ar līdzīgi domājošiem. Turklāt, jo vairāk domubiedru, jo lielāks spēks ne tikai skaita, bet arī prasmju un spēju ziņā. Katram no domubiedriem ir daļa zināšanu, kuru nav citiem – piemēram, žurnālistikā vai bioloģijā – un kuras var palīdzēt kopējo interešu aizstāvēšanā. Turklāt iegūtie domubiedri bieži vien kļūst par tuviem draugiem mūža garumā vai arī par noderīgiem paziņām. Domubiedriem apvienojoties, ir iespējams paveikt vairāk labu darbu.

Elīna Žagare ir labdarības projekta, labo darbu veikaliņa "Otrā elpa" saimniece, idejas organizatore un darbiniece vienā personā. Veikaliņa ideja radusies, apmeklējot tāda paša principa veikalus Lielbritānijā ("Oxfam"). Tā iespaidā Elīna mērķtiecīgi darbojusies un savas idejas īstenošanai piesaistījusi domubiedrus un palīgus. Šāda iniciatīva uzskatāma par sociālā biznesa modeli, jo veikaliņā par simbolisku samaksu tiek pārdotas iepriekš saziētas lietas. Savukārt iegūtie līdzekļi (dažu simtu latu apmērā) tiek ziedoti maznodrošinātajiem, cilvēkiem ar īpašām vajadzībām, bērnu namiem visā Latvijā, biedrībām u.c. Turklāt "Otrā elpa" ir kļuvusi arī par citu aktivitāšu īstenošanas vietu, kur tiek organizēti koncertu vakari, jogas un rotu vērtības nodarbības un pat modes skates, dodot iespēju esošajiem un topošajiem "Otrās elpas" domubiedriem satikties.

Otrkārt, iesaistoties un iegūstot domubiedrus, mācoties pārstāvēt savas un grupas intereses, attīstās personība, atbildības sajūta un spēja aizstāvēt un lobēt savas intereses, kas turpmāk noder gan darba, gan sociālajās gaitās. Sabiedrībā aktīvākie un uzņēmīgākie bez darba nepaliek.

Treškārt, iesaistoties tiek panākti reāli rezultāti, kas uzlabo dzīvi gan tev, gan apkārtējiem iedzīvotājiem. Arī mazas pozitīvas pārmaiņas ir pārmaiņas, kas, lēnām krājoties, veido labāku un skaistāku Latviju – Latviju, ar kuru var lepoties. Iesaisies! Sāc ar savu ielu, māju vai skolu – blogo, tvīto, diskutē, raksti sūdzības un radi inovatīvus risinājumus, kā uzlabot vai mainīt to, kas liekas prettiesisks vai nepareizs. Tev izdosies!

Dokumentālajā filmā "Bekons, sviests un mana mamma" atspoguļots reāls stāsts. Tā galvenā varone Tāle Kalna ar neatlaidību un sparū vienatnē un vēlāk arī kopā ar domubiedriem panākusi virkni uzlabojumu kā savā ciemā, tā Rīgas centrā. Viņa izkarojusi autobusa maršrutu no Bileiķiem uz Auci, sarunājusi Rīgas māksliniekus un maksājusi tiem honorāru ar spēķi un kompotiem.³⁶

TERMINI

Arodbiedrība – nevalstiska organizācija, kas aizstāv savu biedru, visbiežāk konkrētas nozares darbinieku darba un citas sociālās, ekonomiskās tiesības. Latvijā arodbiedrības darbojas saskaņā ar Latvijas Republikas likumu *Par arodbiedrībām*.

---

36 "Bekons, sviests un mana mamma", *Latvijas Televīzija 2008*, <http://www.ltv1.lv/lv/arhivs/13851/13405/>.

PĒCVĀRDS

Kā jau rokasgrāmatā lasīji, sabiedrībā nereti novērojami stereotipi, mīti, kas nepamatoti atņem motivāciju būt aktīvam un līdzdarboties. Rokasgrāmatā bija minēti piemēri no dzīves, kuros aktīvie sabiedrības locekļi, kas aizstāv savas intereses, arī īsteno un sasniedz izvirzītos mērķus kopā ar sev līdzīgi domājošajiem.

Viens no šādiem piemēriem, kur cilvēki vienojas par kopīgas idejas īstenošanu, ir projekts *“Līdzdalība un atbildība postkomunistiskā sabiedrībā”*, kura ietvaros tapusi šī rokasgrāmata. Ar kopīgu ideju izveidot rokasgrāmatu, kas atklātu sabiedrībai līdzdalības stereotipu būtību, apvienojās dažādu nozaru docētāji un studenti (daļa no projekta studentiem redzama attēlā zemāk).

Projekta īstenošanai tika izveidota biedrība *“Pilsonis ar ietekmi”*, kurā norisinājās mērķtiecīgs darbs stereotipu cēloņu noteikšanā un risinājumu meklēšanā, lai pamudinātu vismaz daļu sabiedrības mest pie malas dažādus mītus, pilsonisko apātiju un ar savu aktivitāti uzlabot apstākļus valstī.

Tavās rokās ir iespēja pārmainīt vismaz savu un tuvākās apkārtnes dzīvi pozitīvā virzienā, ja vien notici savām spējām ietekmēt – vari sākt ar skolu (skolēnu domi), augstskolu (studentu pašpārvaldi) un turpināt ar lielākām un ietekmīgākām organizācijām un projektiem.

Lai izdotos aizstāvēt savas intereses un sasniegt izvirzītos mērķus, ir tikai jāpaveic vairākas vienkāršas lietas.

***Seko līdzti notikumiem un procesiem valstī!**

Nezinot, kas notiek un kādā veidā notiek, vienmēr būsi apstākļu upuris, nevis ietekmētājs.

***Salīdzini un izvērtē medijus, kurus patērē!**

Potenciāla politiķu ietekme ir lielā daļā Latvijas mediju. Apzinoties, no kuras puses “pūš vējš,” vari pasargāt sevi no manipulācijas upura lomas.

***Apzinies savas intereses!**

Lai jebko sasniegtu, vispirms ir jānonāk pie atziņas, ko tad īsti vēlies.

***Runā! Dalies savās interesēs!**

Ja nerunāsi, tavas intereses neviens nesadzirdēs un neatradīsi domubiedrus.

***Esi atvērts kompromisam, bet nepiekāpies prioritātēs!**

Savas intereses varēsi sasniegt veiksmīgāk un pilnīgāk, ja noteiksi, kādas intereses tev ir prioritāras. Nereti intereses var būt pilnīgi pretējas un kādu no tām nākas upurēt, lai īstēnotu citas.

***Iesaisties kādā sabiedriskajā organizācijā!**

Ar sabiedriskās organizācijas starpniecību tava vara aizstāvēt savas intereses un ietekmēt procesus valstī pieaug nesalīdzināmā apmērā.

***Vērsies pie valsts!**

Ja kalns nenāk pie Muhameda, Muhameds iet pie kalna... Ar sabiedrisko organizāciju starpniecību ir iespējams ļoti efektīvi lobēt savas intereses caur dažādiem kanāliem – ministrijām, Saeimas komisijām, Saeimas frakcijām.

***Iestājies pret netaisnību, prettiesisku darbību!**

Ziņo KNAB par korupciju, citu novērotu valsts pārkāpumu gadījumā vērsies Tiesībsarga birojā vai Satversmes tiesā! Izskaužot prettiesisku gadījumu praksi, padarīsim vieglākas iespējas sabiedrībai, tostarp arī tev, ietekmēt politiku.

*Nepadodies pēc pirmajām neveiksmēm!

Visbiežāk pārmaiņas neizdodas panākt ar pirmo mēģinājumu. Ir jāmēģina vēl vai tas jā dara caur citiem kanāliem, ar efektīvākām metodēm, līdz sasniegts kritis-kais spiediens un pārmaiņas notiek!

*Dalies pieredzē ar citiem!

Jebkāda savu interešu aizstāvēšanas pieredze var palīdzēt pārējai sabiedrībai ie-tek mēt politiskos procesus un padarīt valsti labāku.

Demokrātijā katram iedzīvotājam ir dotas iespējas ietekmēt savu dzīvi. Diktatūrā šādu iespēju nav, tādēļ novērtēsim un izmantosim mums dotās iespējas!

NODERĪGAS INTERNETA VIETNES

- ♦ LR Saeima: www.saeima.lv
- ♦ LR Ministru kabinets: www.mk.gov.lv
- ♦ Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs: www.knab.lv
- ♦ Tiesībsargs: www.tiesibsargs.lv
- ♦ Centrālā vēlēšanu komisija: www.cvk.lv
- ♦ Deputātu amata kandidātu datubāze *Kandidāti uz delnas*: www.kandidatiuzdelnas.lv
- ♦ Interneta vietne saziņai ar deputātiem un ministriem: <http://gudrasgalvas.lv>
- ♦ NVO sektora interešu aizstāvis *eLPA*: www.nvo.lv
- ♦ Rīgas Skolēnu dome: www.rsd.lv
- ♦ Latvijas Studentu apvienība: www.lsa.lv
- ♦ Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība: www.lbas.lv
- ♦ Sabiedriskās politikas portāls: www.politika.lv
- ♦ Sabiedrība par atklātību *Delna*: www.delna.lv
- ♦ Viss pārējais: www.google.lv

IZMANTOTIE AVOTI

1. Castle, Stephen. "European Union Salaries a Heaven for Eastern Europeans", 08.03.2011. *The New York Times*, http://www.nytimes.com/2011/03/09/world/europe/09latvia.html?_r=2.
2. Fridrihsone, Madara. "Paegle: Šķēle ar mani manipulēja, izmantoja kā ārzemju latvieti", 30.10.2010. *Diena.lv*, www.diena.lv/lat/politics/hot/paegle-skele-ar-mani-manipuleja-izmantoja-ka-arzemju-latvieti.
3. Grīnings, P. "Sabiedrības iesaistīšana: konsultāciju metodes" (Rīga: Valsts kanceleja, 2004).
4. Howard, M. M. "The Weakness of Postcommunist Civil Society", *Journal of Democracy*, Vol. 13, No. 1 (January 2002).
5. Kalniņš, Dzintars. "Liekās vērtības", 08.09.2009. Sabiedriskās politikas portāls *Politika.lv*, http://www.politika.lv/temas/politikas_kvalitate/liekas_vertibas/.
6. Kalniņš, Valts, red. "Korupcijas °C", Nr. 10, 2009. gada otrais pusgads, <http://korupcijas-c.wdfiles.com/local--files/korupcijas-c-nr-10-2009-gada-otrais-pusgads/Nr%2010%20LV>.
7. Raudseps, Pauls. "Kā iedzīt valsti bankrotā", *Ir*, <http://www.ir.lv/2011/6/6/ka-iedzit-valsti-bankrota>.
8. Rēcs, Aksels; Spolītis, Veiko. "Ilgas pēc nevainīgas politikas", 27.03.2007. Sabiedriskās politikas portāls *Politika.lv*, http://www.politika.lv/temas/politikas_kvalitate/13808/.
9. Rožukalne, Anda; Krebs, Valdis. "Mediji un politiķi: vienā tīklā saistīti", *Ir*, <http://www.ir.lv/medijukarte/>.
10. Sils, Jānis. "Vai tautas intereses ir fikcija?", 09.03.2009. *Nacionālisti.lv*, <http://www.nacionalisti.lv/raksts/152>.
11. Valkov, N. "Membership in voluntary organizations and democratic performance: European post-Communist countries in comparative perspective", *Communist and Post-Communist Studies*, Vol. 42, Issue 1:3.
12. Vildbergs, H.J., Feldhūne, G. "Atsauces Satversmei" (Rīga: Latvijas Universitāte, 2003).
13. Vilnītis, Jānis. "Atkal jau "nojaukt nevajag saglabāt"", 18.06.2007. *LA.lv*, http://la.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=247522&catid=178:arhivs&Itemid=272
14. Walker, Christopher. "CORRUPTION °C", *The Perpetual Battle Corruption in the Former Soviet Union and the New EU Members*, Paper No. 12, *Providus*, 2011, <http://korupcijas-c.wdfiles.com/local--files/start/KC12E.pdf>.
15. "Andris Vilks: 2011. gada budžets ir Latvijas sabiedrības interesēs", 03.12.2010. *Apollo.lv*, <http://www.apollo.lv/portal/news/articles/222442>.
16. "Baltkrievija lūdz aizdevumu SVF", *Ir*, <http://www.ir.lv/2011/6/1/baltkrievija-ludz-aizdevumu-svf>.
17. "Bekons, sviests un mana mamma", *Latvijas Televīzija 2008*, <http://www.ltv1.lv/lv/arhivs/13851/13405/>.
18. "Corruption Perceptions Index 2010 results", *Transparency International*, http://transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2010/results.
19. "Daimler korupcijas skandāls ēnu met arī uz Ventspili", 29.03.2010. *Diena.lv*, <http://www.diena.lv/lat/politics/hot/daimler-korupcijas-skandals-enu-met-ari-uz-ventspili>.
20. "Democracy Index 2010, Democracy in retreat", *The Economist Intelligence Unit Limited 2010*, http://graphics.eiu.com/PDF/Democracy_Index_2010_web.pdf.
21. "Eurobarometer 72", *Sabiedriskā doma Eiropas Savienībā*, 2009. gada rudens.
22. "Igorš Šuvajevs: Citu un sevis mānīšana?", 09.03.2011. *Delfi.lv*, www.delfi.lv/news/comment/comment/igors-suvajevs-citu-un-sevis-manisana.d?id=37261866.
23. "Ilgspējības principos un sabiedrības interesēs balstītas ĢMO politikas veidošana Latvijā", *Sabiedrības integrācijas fonds*, <http://lsif.lv/node/858>.
24. "Informācija par NVO un Ministru kabineta sadarbības memorandu", *Latvijas Republikas Ministru kabinets*, www.mk.gov.lv/lv/sabiedribas-lidzdaliba/sadarbibas-memorands/.
25. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 40 (1937. gada 19. februāris).
26. "Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas asociācija", *Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas asociācija*, www.likta.lv/LV/par_mums/Lapas/par_mums.aspx.
27. "LSA pozīcijas", *Latvijas Studentu apvienība*, www.lsa.lv/lsa-dokumenti-8.html.
28. *Padomju Sociālistisko Republiku Savienības Konstitūcija*, (Rīga: Avots, 1983).
29. "Pensiju samazinājums neatbilst Satversmei", 21.12.2009. *Satversmes tiesa*, http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/pr_spriedums_pensijas.htm.

30. "The 2010 Legatum Prosperity Index", 2010 Legatum Limited, <http://www.prosperity.com/country.aspx?id=LG>.
31. "Visdārgāk deputāta vieta Saeimā izmaksājusi "Par Labu Latviju", vislētāk – VL-TB/LNNK", 07.11.2010. Delfi.lv, <http://www.delfi.lv/news/national/politics/visdargak-deputata-vieta-saeima-izmaksajusi-par-labu-latviju-visletak---vl-tblnnk.d?id=35039691>.